

Naše planine

NAŠE PLANINE

Revija Planinarskog saveza Hrvatske

- Le Nostre Montagne• — Rivista della Federazione Alpina Croata
•Unsere Berge• — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

- »The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia
•Nos Montagnes• — Revue de la Fédération Alpine Croate

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske

Управа: Zagreb I, Gajeva 2a, telefon 37-316

Уредник: dr. Željko Poljak, Zagreb III., Škrlečeva 25/I

Редакциони одбор: prof. dr. Vladimir Blašković, Stjepan Brlečić, Pero Lučić-
Roki i dr. Miljenko Rendulić

Izlazi u 6 dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 400 Dinara, a za ustanove, društva i poduzeća 1000 Dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 Dinara. Pretplate se šalju čekom na tekući račun 400-21-3-542 (Planinarski savez Hrvatske)

Stamparija »Borba«, Zagreb, Preradovićevo 21

GODINA XIII

RUJAN—LISTOPAD 1961

BROJ 9—10

SADRŽAJ

Uzeir Beširović: Planinari u »Užičkoj republici«	199
Ivan Gušić: Kamešnica	201
Uzeir Beširović: Posjet jednoj neobičnoj zbirci	208
Stanislav Gilić: U Mudnoj dolini	211
Dr Ivo Lipovščak: Planinarstvo nekad i danas	215
Biografije naših planinara	217
Tomislav Stunić: »Planinarski dani« u Donjoj Stubici	218
Dr J. Kovačević: Na udbinskim pijescima	219
Iz literature	221
Dušan S. Krivokapić: Iz prošlosti srpskog planinarstva	223
Čvrsnica	231
In memoriam	239
Vijesti	241

Slika na naslovnoj strani:

Plašta u spilji Vrlovki

Foto: V. Horvat

NAŠE PLANINE

GODINA XIII

RUJAN—LISTOPAD 1961

BROJ 9—10

Uz 20-godišnjicu ustanka

Uzeir Beširović, Sarajevo

Planinari u „Užičkoj republici“

Na sedmom kilometru puta Titovo Užice — Zlatibor, na zelenim i blago talasanim padinama Bele Zemlje od 2. do 6. srpnja postojao je jedan grad — Užička Republika. To je bio grad sa preko 1.300 raznobojnih platnenih kućica, iznad kojih se vijorilo nekoliko stotina zastava svih mogućih boja. U tome gradu živjelo je i radilo punih 4 dana oko 5.000 mladića i djevojaka, najzaslužnijih članova sportskih i društvenih organizacija. Taj jedinstveni grad neće biti ucrtan u geografske karte, ali njegovo ime i dogadaji, vezani za život i boravak u njemu, svim njegovim stanovnicima ostat će u trajnom sjećanju. Tu u »Užičkoj Republici« 1961. godine, koja je postojala 62 dana manje nego Užička Republika 1941. godine, istaknuti sportski i društveni radnici, mahom mladići i djevojke rođeni u prvim godinama početka naše revolucije, doživjeli su najradosnije časove u svom životu. Tu u »Užičkoj Republici« oni su se, mnogi po prvi put, sreli sa voljenim drugom Titom. Nikada kao tada nisu bili bliži tome dragom i nasmijanom licu. Nikada nisu bili uzbudjeniji i radosniji i u isti mah sretniji, nego tada kada su vidjeli druga Tita koji je bio među njima u svojoj veličini — kako je i jeste gledan očima svih miroljubivih naroda.

Na sjevernoj strani »Užičke Republike« bilo je jedno veće naselje, podijeljeno u šest manjih ispred kojih su stajali veliki panoci sa nazivima: Pohorje (Slovenija), Lička Plješevica (Hrvatska), Romania (Bosna i Hercegovina), Kopaonik, Kadinjača, Prokletije (Srbija), Karaorman (Makedonija) i Sinjaljevina (Crna Gora), a pojedine ulice u tome gradiću nosile su nazine naših planina. To je bio logor planinara Jugoslavije.

850 stanovnika planinarske četvrti toga gradića, koja se sastojala od 326 raznobojnih šatora, 4 puna dana i 4 noći živjelo je zajedničkim životom. To je bila velika porodica članova iste organizacije. Oni se nisu među sobom razlikovali ni po čemu, jer zajednički program rada organizacije kojoj pripadaju, toliko ih je zbližio i ujedinio, da se skoro svi poznaju od ranije ili su se upoznali tu na ovom sletu.

Da bi registrirali sve događaje, zabilježili programe, razna sportska i druga takmičenja, kulturno-zabavne i druge priredbe, koje su održane za protekla

4 dana, trebalo bi nam mnogo, mnogo prostora, jer je toga bilo toliko da bi, zbilja bilo veoma teško odabratи, šta uvrstiti u prvi plan.

Ipak, u logoru planinara najsvjetlij događaj, koji je bacio u sjenu sve ostale, bio je podvig grupe od 5 članova Planinarskog društva »Kozjak« iz Kaštel Sućurca, koji su prešli 630 kilometara za 15 dana. Oni su put od Kaštel Sućurca, preko Mosora, Imotskog, Mostara, Jablanice, Prenja, Konjica, Sarajevo, Romanije, Sjemeča, Višegrada i Zlatibora, do »Užičke Republike«, prešli u partizanskom maršu. U naselju »Užička Republika«, a posebno u logoru planinara, priređen im je veličanstveni doček. Pet kršnih dalmatinskih planinara: Čiril Jerčić, Ante Alfirević, Stipe Rokov, Miro Sokol i Miro Alfirević su imena koja su postigla najveći uspjeh planinarske organizacije u okviru opće proslave 20 godišnjice revolucije.

Dio logora planinara Hrvatske

Foto: U. Beširović

Treba istaknuti da je jedna grupa od 25 mlađića i djevojaka, planinara iz svih krajeva naše zemlje, pod rukovodstvom Koče Jončića, predsjednika Planinarsko-smučarskog saveza Srbije, izvela partizanski marš od Titovog Užica do Partizanskih Voda na Zlatiboru. Oni su prošli istim putom, kojim se Vrhovni štab NOV povlačio iz Užica prema Sandžaku 1941. godine.

Većina planinara koji su boravili u »Užičkoj Republici« predhodno su prešli sve značajne planine širom naše zemlje, vezane za historijske događaje iz narodnooslobodilačke borbe, a potom došli na veličanstvenu proslavu i smotru planinara, da bi zajedno sa članovima drugih organizacija doživjeli ovo veliko slavlje.

Nepravedno bi bilo govoriti o kulturno umjetničkim priredbama, a ne spomenuti Kulturno-umjetničko društvo »Tamburica« iz Zagreba, koje je boravilo u logoru planinara, a priredilo je više koncerata i u ostalim logorima i na Radio stanici »Užička Republika«. Članovi toga društva odjeveni u šestinsku narodnu nošnju sa živopisnim bojama, te razne druge manje grupe, sa raznim muzičkim instrumentima, pratili su brojne soliste i grupe pjevača, koji su izvodili borbene narodne i zabavne pjesme.

Svako veče pored logorske vatre igrala su se razna kola, od makedonskog »Teškoto« do slovenačke polke, a naročito i najmasovnije, uz učešće nekoliko stotina igrača, okretalo se popularno Kozaračko kolo. Uz logorsku vatu su okupljenim mladićima i djevojkama preživjeli borci-narodni heroji evocirali uspomene iz narodnooslobodilačke borbe.

859 planinara: 353 iz Srbije, 102 iz Hrvatske, 45 iz Slovenije, 209 iz Bosne i Hercegovine, 69 iz Makedonije i 81 iz Crne Gore, posljednjeg dana svoga boravka u »Užičkoj Republici«, svečano su formirali »Planinarsku omladinsku radnu brigadu« od 50 mlađih planinara, koji su otišli na izgradnju »Spomen omladinskog centra« na Sutjesci. Oni će zajedno sa 8 brigada ostalih sportskih i društvenih organizacija u okviru savezne omladinske radne akcije »Sutjeska 1961 godine« raditi na uređenju i obilježavanju putova kojim su prolazili proslavljeni borci i heroji Sutjeske.

Ivan Gušić, Zagreb

KAMEŠNICA

Ljeto 1960. proveo sam na geološkom kartiranju Kamešnice. Mjesec dana prolazili smo Kamešnicom uzduž i poprijeko, po njenim grebenima i vrhovima, no isto tako i po njenim vrtačama, docima i šikarama. Opsjedali smo planinu s različitih strana, koristili se svim prirodnim prilazima i putovima, a kad takvih nije bilo – išli smo po bespuću. Ne mogu reći da sam baš uvijek i svime bio oduševljen, a pogotovo ne da sam zavolio Kamešnicu baš zato što sam ju prošao uzduž i poprijeko (– iako se obično upravo tako kaže). Ne, katkada mi je već svega bilo dosta: i usijanih vapnenačkih goleti i neprohodnih zagušljivih šikara. Pa ipak sam zavolio Kamešnicu kao da ju i nisam upoznao po dužnosti, – upravo kao planinar planinu.

Geografski, Kamešnica je krajnji jugoistočni dio Dinare, njen prirodni nastavak. Samo cesta koja preko 1173 m visokog prijevoja Vaganj povezuje Sinj i Livno postala je umjetna, čovjekom nametnuta granica, između Dinare i Kamešnice. Po svojoj geološkoj gradi, pa i morfološki, Dinara i Kamešnica čine cjelinu. Nije nikakva stvarna pogreška što na specijalki riječ Dinara zahvaća i Kamešnicu. Pa ipak, uobičajilo se da se Kamešnicom ne naziva samo 1810 m visoki trigonometar, nego čitav 35 km dugački masiv jugoistočno od ceste Sinj–Livno. Sa zapada Kamešnica je ograničena Sinjskim poljem, a s istoka Buškim blatom, koje je ustvari samo krajnji jugoistočni dio Livanjskog polja, od kojeg je odijeljeno jednom tek nešto povиšenom prečagom. Buško blato je zimi i u proljeće pod vodom, a sad se vrše

radovi da se pretvori u stalno akumulaciono jezero. Jezero bi tlačnim tunelom ispod trupine Kamešnice davalo vodu za pogon hidroelektrane čija bi strojarnica bila na istočnom rubu Sinjskog polja (odnosno nešto poviše samog polja, na zapadnim padinama Kamešnice). Time bi Buško blato postalo najveće akumulaciono jezero u Jugoslaviji i zajedno s HE Perućom na Cetini uklopilo bi se u jedinstveni hidroenergetski sistem, najveći u našoj zemlji. Upravo zbog toga bilo je i izvršeno detaljno geološko snimanje čitavog okolnog područja i tako me zapalo da sam »upao« u ekipu, koja je radila Kamešnicu. Prema jugoistoku možemo uzeti da se Kamešnica proteže do ceste Makarska—Duvno, iako se posljednji ogranci nastavljuju i dalje prema jugu i jugoistoku (Midena pl. 1215 m, Rošnjača 1183 m, Zavelim 1346 m).

Geološki, Kamešnica je građena najvećim dijelom od vapnenaca kredne starosti s mjestimičnim proslojcima dolomitnih zona. Na jugu dolaze i starije — jurske — naslage (opet vapnenci s proslojcima dolomita) no baš južnu granicu Kamešnice teško je tačno odrediti, jer planina vrlo postepeno prelazi u sve niže i niže vapnenačke površi. Najviši greben i njegovi vrhovi (Kamešnica 1810 m, Konj 1849 m) izgrađeni su od mlađih, paleogenskih, naslaga koje su taložene na kredne vapnence; no i to su velikim dijelom vapnenci, a osim njih mnogo su zastupani i vapnenački konglomerati, tzv. Prominske naslage.

Takvom geološkom građom uvjetovana je i morfologija i hidrologija odnosno hidrografija, a time i biljni pokrivač i naseljenost planine. Prostrane vapnenačke površine redovno su jako karstificirane, često gole, a katkada obraštene šikarom i neprohodnom branjevinom. No ima nešto i pravih visokih šuma. Dolomitne zone jasno se morfološki razlikuju od vapnenačkih: to su uglavnom doline i uvale s obradivom površinom u kojima se nađe i po koja lokva, koja se onda koristi za napajanje stoke. Općenito se međutim može reći da je Kamešnica siromašna pitkom vodom, ako izuzmemos cisterne uz naselja. Ima doduše i jedan izvor žive vode dosta visoko pod vrhom Kamešnice (na oko 1600—1700 m) ali bi ga trebalo kaptirati i uređiti. Nešto južnije i mnogo niže, na nekim 800 m visine, ima stalno jako vrelo uz koje su smještene staje Gornje Korito. Stajama ili košarama na Kamešnici se nazivaju ljetni pastirski stanovi, katuni. Njih na južnom položitom pobočju ima sve do na 1100—1200 m, a mjestimice i na 1400 m visine, dok ih na sjevernim padinama uopće nema jer su te prestrme i obrasle šikarom i šumom. No, pojedina stada goveda odvode pastiri preko dana na pašu i na sam najviši greben koji je travnat i položit.

Stalna naselja dopiru na jugu i preko 800 m visine, a povezana su cestom međusobno i sa Sinjskim poljem (Voštane, Rože).

Sasvim na zapadnom rubu Kamešnice (odnosno na istočnom rubu Sinjskog polja) ima nekoliko jakih vrela. Ona daju vodu potocima koji se preko čitavog ljeta ulijevaju u Cetinu (Ruda, Grab). Tu izbjegla sva ova voda koja se nakuplja u bezbrojnim razgranatim podzemnim kanalima vapnenačke trupine Kamešnice. Čitava Kamešnica predstavlja, grubo rečeno, sabirno područje za tih nekoliko vrela koja su uvjetovana takvim položajem i sastavom slojeva da oni djeluju kao barijera vodi pri njenom prodiranju u dubinu i time ju prisiljavaju da izbjegne površinu.

Planinarski, Kamešnica nesumnjivo ima svojih ljepota zbog kojih bi zavrijedila da bude i više posjećivana. Da čujemo nešto više o tome.

*

Prvo smo »načeli« Kamešnicu s juga. U Trilju (12 km JI od Sinja) oprostili smo se od relativno dobre ceste i naš autobus započeo je mučno uspijanje po strmoj, lošoj i uskoj cesti punoj rupčaga koja vodi za Buško blato i dalje za Duvno. Po toj cesti, inače, saobraća redovna autobusna veza. To nismo nikako mogli dokazati šoferu, sve dok autobus zaista nije naišao iz suprotnog pravca. A tada je došlo do milimetarskog mimoilaženja, koje je zahvaljujući puževljevoj brzini, ipak sretno prošlo. Uskoro smo skrenuli i sa te ceste i zavezli se po nekom putu gdje nam je pojedino kamenje strugalo po diferencijalu. Naš glomazni TAM žalosno je zavijao po zavojima i njegovih 60 konja jedva su vukli veliku i tešku karoseriju. Kad je motoru postalo prevruće, šofer je jednostavno podigao haubu (motor je, naime, uvučen). To je možda vrlo praktičan način za bolje hlađenje motora, ali mi koji smo sjedili neposredno iza motora osjećali smo se, najblaže rečeno, kao u parnoj kupelji ili ako hoćete, u amamu, što je vjerojatno jedno te isto. Kažem vjerojatno, jer još nikada nisam bio ni u jednom ni u drugom. Zaboravio sam spomenuti da je vani bilo nekih plus 30°C u hladu i niotkuda ni daška vjetra. Tako je započelo upoznavanje s Kamešnicom. I stigli smo u Voštane.

Voštane su malo selo na 850 m visine koje ima dosta lijepu i veliku cisternu a i novu crkvu i popa ali zato nema škole, jer — nema učitelja. Nijedan naime nije htio ostati dulje od jedne sezone; to možda može poslužiti kao ilustracija prilika a, donekle, i mentaliteta ovdašnjih ljudi. Upravo nam je crkva dobro došla: smjestili smo autobus uz njen sjeverni zid gdje je bilo relativno najviše hladovine, no ipak nismo mogli izbjegći a da ga šofer svaki dan ne pomici amo-tamo, bježeći za sjenom. A to je bilo vrlo važno jer bi se inače unutrašnjost kola tako ugrijala da bi bilo nemoguće boraviti u njima. Zaboravio sam spomenuti da je to bio specijalno pregrađeni autobus za potrebe geologa-terenaca: imao je naime »sobu« s 4 kreveta i »kuhinju« i još po jedan krevet za slučaj potrebe u prednjoj prostoriji uz šofera i straga u »kuhinji«. To je, inače, vrlo praktično: niste vezani za razna nehigijenska prenosišta, koja su, osim toga, često i daleko od terena. I konačno, veći dio dnevnice tako ostaje ušteden.

Počele su ture po Kamešnici. Iz naše baze mogli smo vidjeti, doklegod nam je pogled dopirao, jednoličnu vapnenacku trupinu Kamešnice s pojedinim izrazitim vrhovima. Nama najbliži niz vrhova sačinjavali su Medina 1470 m, Strašivica 1461 m i Devešlovac 1559 m. Po karti smo znali da je iza njih opet široka i dosta duboka dolina — Turski dolac, a tek s njegove sjeverne, suprotne strane blago se uzdiže glavni greben s najvišim vrhovima: Kamešnica 1810 m i Konj 1849 m, koje iz Voštana nismo mogli vidjeti.

Uspon na Devešlovac (1559 m) najbolje sam zapamtio, i to dijelom po zлу, jer je taj dan bilo nesnosno vruće i stalno sam gubio put, a dijelom po dobru, jer je pogled s vrha impresivan i lijep, a bilo je i vjetra koji me upravo preporodio. Tamo odakle sam došao video sam dobro poznat i dobro »prehodan« teren: nešto šume pod samim vrhom, pa oskudne livade išarane pjegama sivog vapnenca a ponegdje i same gole škrape koje su odbijale svojim sivilom i jednoličnošću. Kad sam se sjetio da me još čeka silaz kroz tu razrivenu krašku golet pomislio sam kako bi bilo lijepo da je sad zima pa da debeli snježni pokrov prekrije sve te rupčage: tada bi svи ostri kraški oblici postali meki i zaobljeni. Skije bi samo šuštale...

Na drugu stranu pogled je bio ljepši. Gusta šuma i šikara ispunila je dolinu iza koje se ispriječio glavni greben Kamešnice. Tu usred te prašume

također mora da postoji vrelo — Brljuša — no ko bi ga našao! Vrh Konja (1849 m) izgledao mi je blizu i ne mnogo viši od mog stajališta. No to je bila samo optička varka: ta ipak nas je dijelilo 300 m visinske razlike! A osim toga znao sam da je veliko pitanje da li bih uopće uspio stići na njega, jer ako se zapletem u tu neprozirnu prašumu koja nas dijeli, mogli bi me izvući jedino helikopterom. Prema istoku video sam Buško blato, pusto i ravno, sakriveno pod omaglicom. Bit će lijepo kad to bude jezero. Kupat ćemo se i jedriti kao što već danas možemo na jezeru od Peruče. Na suprotnoj strani čitav niz već dobro mi poznatih vrhova, čije su bijele vapnenačke piramide stršale iz gustog zelenog podnožja, podsjetio me na tek minule uspone i lutanja po tom dijelu Kamešnice. Pogledao sam prema »kući«: video sam veliki naplav seoske cisterne, crkveni zvonik i krov od autobusa kako blista pod suncem — sve malo i daleko, obavijeno sumaglicom. Požurio sam da se vratim. Čekao me, naime, ručak...

Uspon na ostale vrhove tog niza sličan je kao i na Devešlovac: prvo po kamenjaru, pa po mršavim isušenim livadama, zatim se ulazi u šumu (gdje se vrlo lako izgubi put) i konačno čovjek se nađe pod glatkim pločama vapnenca izbrazdanim od vode, koje sačinjavaju vrh. I pogled s vrha na drugu stranu je očekivan: široka i zelena dolina Turskog doca, iz koje često dopire mukanje goveda i dozivanje pastira, a s druge strane — glavni greben Kamešnice koji zbog lijepih slojeva izgleda stepeničast. No, trebali bi to biti dobri koraci koji bi po tim slojevima skakutali kao po stepenicama!

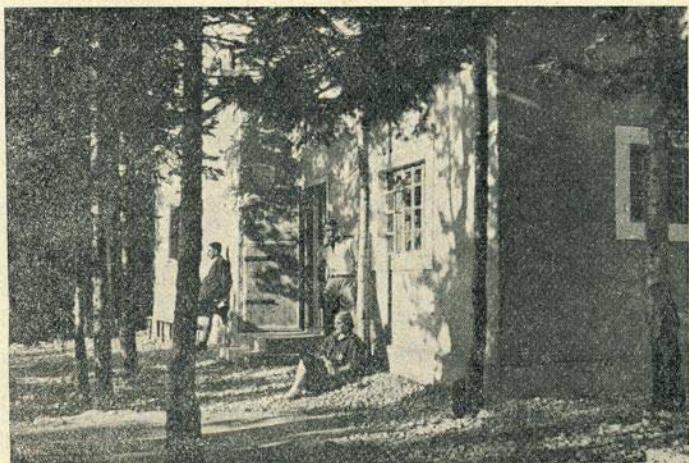
U Turskom docu je lijepo, pogotovo ako je bura, jer onda nije žega ni zapara nego ugodna zavjetrina, a nema ni muha. Inače su nam muhe bile glavni i najuporniji neprijatelj za sve vrijeme boravka na Kamešnici. No tako je to na svim našim dinarskim planinama koje su ljetna ispasišta svojih stanovnika-stočara. Jednom, kad je na grebenu bura tako divlje puhalo da se moralo hodati četvoronoške ili, još bolje, puzati, u Turskom docu osjećao sam samo kako sunce peče kroz mirni i topli zrak. Privukla me i suha mirisna trava i nije čudo da sam tog dana dva sata zakasnio na ručak, a da usprkos toga nisam izvršio predviđeni zadatak.

Prema zapadu Turski dolac prelazi u dolinu Korita, koja se spušta sve do u Sinjsko polje. Citavo to južno pobočje Kamešnice posijano je ljetnim stajama, uglavnom oskudnim, da ne kažem bijednim, gdje su nas prve dane stanovnici susretali malo podozriivo, a kasnije se ispostavilo da su vrlo srdačni razgovorljivi i, kao i svugdje, radoznali. Djeca su nam donosila kristale kalčita i ostalo kamenje i opsjedala naš autobus po čitav dan. Ako bismo slučajno otvorili tranzistor, tada ih, vjerojatno, ni vatrogasni šmrkovi ne bi mogli otjerati.

Prvi dan kad smo stigli u Voštane, upitala nas je neka žena, hoće li večeras biti kino. Jednom kasnije, gore u Kamešnici, sreo sam jednu staricu s ovcama i, kako nisam bio sasvim siguran gdje sam, upitao sam ju za imena nekih okolnih vrhova. Pošto mi je sve lijepo rastumačila, starica zakima glavom i reče: — E da, moj sinko, nije ni tebi lako, znam ja. Imam i ja sina vojnika!... — Moram priznati, da mi još ni danas nije jasno što je to na meni djelovalo tako »vojnički«.

Zatim smo preselili bazu na sedlo Vaganj. U međuvremenu pola dana boravka u Livnu iskoristili smo da kolektivno odemo u kino. Na Vagnju (1173 m) bilo je danju vruće i prašno, uz cestu. Ali čim bi sunce zašlo postalo bi studeno i hladno. Na zapad bila nam je Dinara, a na istok naša Kame-

šnica, no moglo je isto tako biti i obrnuto bez neke velike razlike. Tu je tzv. Donja Kamešnica s najvišim vrhovima Kolebaljkom (1542 m) i Kurtegićem (1617 m), a nešto južnije je Gornja Kamešnica (1652 m i 1760 m). Donja Kamešnica je zaista sva šumovita, a i trava je tu obilna i bogata, čovjeku do pasa. Tu su i ruševine nekadašnje planinarske kuće, koju bi svakako trebalo obnoviti i urediti.

Predratno sklonište HPD-a na Kamešnici

Prema jugu lijep je pogled u Sinjsko polje i dalje na Mosor koji je obično već tonuo u sumaglicu. Cetina se ljeskala na suncu kao traka srebrnog papira, kakvim se ukrašuju novogodišnje jelke. Promet po cesti baš nije osobito živ, no na sreću svaki automobil (kamion, najčešće) rado će vas povesti. Ako nema mjesta u kabini primit će vas i straga na platformu jer tu patrole letećih milicajaca baš nisu jako česte.

U Livanjsko polje sašli smo po vrlo strmim sjevernim padinama, dok nas je autobus već čekao u jednom od mnogobrojnih zaselaka koji su se podjednako razbacali uz južni rub Livanjskog polja i protežu se uz cestu neprimjetno prelazeći jedan u drugi (Prolog, Orguz, Čuklić, Lipa). Livanjsko polje izgledalo je odozgo nevjerljivo ravno i pusto. Da je to pretvoriti u jezero! Samo, kud bi s Livnom i Liviljanima? Čudno mi je bilo gledati u jedan sportski avion koji je lebadio u zraku, niže od mene, nad Livanjskim polje. Nisam naučen gledati avion iz ptice perspektive, moram priznati. Konačno se jedva-jedvice malo podigao, uputio se prema meni (tako mi se bar činilo) i napravio krug nam mojom glavom. To je već izgledalo prirodno. Mahnuo sam pilotu, no on me nije vido. Sa suprotne strane Livanjskog polja, iznad samog Livna, uzdižalo se mnoštvo planina, strmih i blagih, šumovitih i golih, ali nisam im svima znao imena (a ne znam još ni danas). Ne bih se okladio, ali čini mi se da su poneki vrhovi bili blizu 2000 m (Cincar, Šator).

Lipa je malo selo u samom najjužnijem kutu Livanjskog polja. I tu smo se, po već prokušanom običaju, smjestili u crkveno dvorište. U blizini bila je česma s tekućom vodom. Vodovod je uhvatio vodu negdje visoko gore na obroncima Kamešnice, pa ipak, sad usred ljeta mlazić vode bio je sasvim

tanak i izgledao je kao da će svaki čas presahnuti. Moram priznati da mi je bilo draže u Voštanima i na Vagnju gdje je u cisterni bilo dovoljno kišnice, gdje smo se mogli polijevati kolikogod smo htjeli. Tu je čak i noću bilo sporno i vruće, a zrak je bio toliko »zasićen« muhamama da smo ga mogli rezati.

Odavde smo »zaskočili« Kamešnicu sa sjevera. Moram reći, da je djelovala prilično zastrašujuće. Padine su se pod vraški velikim kutom sruštale prema nama i tek sasvim dolje, već u samom polju, nagib je postajao nešto položitiji. Tu će trebati dobro »zagristi u koljena«.

Odlučili smo da prenoćimo gore, na onom vrelu pod vrhom Kamešnice (1810 m) i zato smo ponijeli šator. Točnije, unajmili smo jednog magarca koji je, skupa sa svojim starim gazdom, tako posustao pred kraj uspona, da nam se gotovo sažalio.

Dakle, pošli smo uz korito potoka, sve bliže pod vrlo strme obronke, gusto obrisale neprohodnom šumom i šikarom. Samo bijele vertikale vododerina i »riža« presjecale su dugački crni bedem koji je sasvim gore prelazio u zaista okomiti zid bijelih vapnenačkih stijena. Trebalo se uspeti iznad tog zida, sa 700 m na 1700 m, a možda i nešto više.

Put je bio strm, vijugao je kroz šumu po bezbrojnim okukama, bilo je zamorno i vruće i sve što još ide uz to. Konačno smo, zadihani i uznojeni (kako to već mora biti) izašli na sedlo, na sunce i na vjetar. Još nekoliko koraka i bili smo na vrelu.

Vrelo bi moglo biti lijepo da je uređeno i ozidano. Ovako stoka gazi po samoj izvornoj lokvici, pa je voda nečista i mutna. Mali potočić ubrzo nestaje u mulju, izgaženom papcima i kopitim.

Mjesto je inače lijepo. Pogled je širok i otvoren na sve strane. Prema sjeveru, Kamešnica se strmo urezuje u Livanjsko polje, žuto i ravno. Na jug trupina Kamešnice pomalo se snizuje u dolinu Korita, koja se srušta do u samo Sinjsko polje. Na zapadu su šumoviti blagi vrhovi Donje Kamešnice, a na istoku je sam vrh Kamešnica (1810 m), blizak i visok. S ove strane padine su mu strme i obraštene. Tu se provlači staza na sam vrh.

Danas su još bile na programu samo kratke, bliske ture. Podveče smo se opet sastali kod vrela, podigli smo šator, kuhalili večeru na koheru i slušali radio. Tu večer zaista nisam imao osjećaj da sam na Kamešnici po dužnosti. Uostalom, nikad nisam imao takav osjećaj zahvaljujući drugarskom odnosu u ekipi. No tu večer ipak je bilo najljepše, najviše nalik na neslužbeni zajednički izlet. Bili smo trojica i dobro smo se slagali. Nismo uopće zavidali onoj dvojici što su ostali dolje u autobusu.

Padala je noć i svježi noćni vjetar počeo je šuštati šumom, a mi smo se povukli u našu zelenu kućicu, odspavali prvu rundu i probudili se oko 11 sati da slušamo prenos s Olimpijadi u Rimu. Pa čak ni 3 : 4 u vaterpolu od SSSR-a nije nas moglo potištiti! Bilo je previše lijepo u svakom drugom pogledu ...

Sutradan, kosti su nas malo žuljale, moram priznati. Nismo naime imali »puhaljke«, a tanko šatorsko dno i deka, makar i dvostruka, nije bila dovoljna amortizacija protiv tvrde ispucale zemlje s pojedinim busenovima i kamenjem.

Dobio sam laku turu, planinarski idealnu: sve po grebenu; a ni geološki nisam trebao očekivati neke zavrzlame. Polako sam se peo zapuštenim

putem prema vrhu Kamešnice. Provlačio sam se kroz granje mokro od rose i to mi je upravo dobro nadomjestilo jutarnje umivanje. Štaviše, bilo mi je čak i ugodno.

Na vrhu Kamešnice (1810 m) sjeo sam da se ogledam. Pogled je bio lijep i opširan. Lijepo je bilo gledati s visine na poznati kraj: zaklonjeni Turski dolac s crnim točkicama goveda i niz vrhova koji su mi još bili u svježoj uspomeni: Medina, Strašivica, Goli Umac, Devešlovac. Svaki me obdario ponećim za sjećanje — ugodnim ili neugodnim, već prema tome. Dalje na istok preda mnom nastavljao se široki obli hrbat sve tamo do Konja (1849 m). To je zaista bila šetnja. Polako sam hodao, nastojeći što više vidjeti i upiti u sjećanje. Čini mi se da sam u tome uspio, jer danas kad zatvorim oči lako se sjetim poznatih pejsaža s Kamešnice. Šteta ipak, da nisam imao fotoaparat.

S vremena na vrijeme kucnuo bih čekićem po stijeni, izvadio geološki kompas i unio poneki podatak u kartu. Uskoro (ili mi se bar činilo da je bilo uskoro) bio sam na vrhu Konja (1849 m). Najviši vrh Kamešnice. Stvarno, čitava Kamešnica bila je tako reći poda mnom. Činilo mi se da bih mogao pljucnuti u Turski dolac ili se dobaciti kamenom na Devešlovac. Sjedio sam na betonskom stupu triangulacije, sunce je peklo kao pomamno, a poneki reful vjetra lukavo je zavaravao, prividno hladeći i umanjujući intenzivnost sunca. Prema sjeveru teren je još neko vrijeme padao položito, a zatim su se vidjeli oštiri bijeli tornjevi kako izranjaju iz crne, ne zelene šume. Iza njih Kamešnica je strmo padala u Livanjsko polje i Buško blato. Imao sam onaj poznati i dragi osjećaj kad ste na vrhu pošto ste prije toga postepeno upoznali svaku stepenicu koja vodi do njega. Mislim, da je to ljepši osjećaj nego kad čovjek odmah jurne na glavni vrh, »osvoji ga«, a pod sobom gleda nepoznatu i stranu mu planinu: vrhove i grebene za koje ne zna što mu pružaju, doline i šume za koje ne zna što u sebi skrivaju.

E, i to je bio zadnji dan na Kamešnici u planinarskom smislu. Ostali su za obradu još samo najistočniji ogranci, s one strane ceste Makarska—Duvno. Veselio sam se kupanju u Splitu, veselio sam se da će mi slijedeći teren biti na Hvaru, na moru, a ipak bio sam zadovoljan da mi nije na Kamešnici ostalo ništa nepoznatoga, sakrivenoga. Možda sam je ipak zavolio baš zato što sam je prošao uzduž i poprijeko. Što ćete, tako je to: zadnji dan, na rastanku, čovjek zaboravi ono neugodno i ružno (makar ga je stvarno i bilo) i ugodne uspomene i dojmovi prevladaju u sjećanju.

Da zaključimo. Kamešnica je planinarski lijepa i zanimljiva, to je prilično jasno. Samo, zasada još nema nikakve kuće ni skloništa, pastirski stanovi su bijedni, a u velikom dijelu nema ni vode. Na Kamešnici nema stijena koje bi čekale na prve penjače. Nema niti nepoznatih, neistraženih područja niti neочекivanih ljepota onoga ranga kakve vas iznenađuju na Velebitu, Durmitoru ili u Prokletijama. Najviši vrh nije visok niti 1850 m. Čak i najbliže susjedne planine nadmašuju Kamešnicu visinom (Dinara, Cincar, Šator). Pristupi su također loši, nezgodni, teški i daleki. Nema ni markiranih putova. Pa ipak, ako me put još kad god nanese u Livno (koje me samo po sebi baš osobito ne privlači, moram priznati!) ili cestom preko Vagnja, mislim da neću odoljeti, a da ne skoknem i na pustu i zaboravljenu Kamešnicu.

Posjet jednoj neobičnoj zbirci

Kao po nekom nepisanom pravilu mnogi planinari bilo kojeg uzrasta skupljaju planinarske značke i štambilje planinarskih domova, pojedinih planina i njihovih vrhova. Nekima uspijeva skupiti više a nekima manje toga materijala ili »trofeja« — kako se to za ove predmete često kaže.

Na planinarskim sletovima i drugim skupovima planinara može se vidjeti kako se vrše razmjene značaka. Nisu rijetki pojedinci, koji su odlažeći u planine skupili na stotine štambilja. Neki sebi radi toga pripisuju uspjehe, pa kažu: »Tko ima više štambilja, taj je i bolji planinar.« Svakako, da je broj onih koji izvode takav zaključak, malen.

Činjenica je da mnogi planinari, neki manje, neki više, skupljaju značke, ambleme, privjeske, štambilje, razglednice i slične uspomene. Nisu rijetki ni takovi, koji na svojim planinarskim šeširima, kapama, naprtnjačama, štapovima i cepinima nose po nekoliko desetaka takvih ukrasa. Oni su zbog tog lako uočljivi, privlače pažnju i izazivaju radoznalost i znatiželju, naročito kod mlađih planinara. Sabrane predmete vlasnici većinom čuvaju kod kuće kao posebne zbirke. Sarajevski planinari i smučari, a posebno omladina, dobro poznaje Božu Pokrajčića, apsolventa Medicinskog fakulteta u Sarajevu, pasioniranog sakupljača planinarskih i smučarskih značaka, privjesaka, amblema i razglednica. On je poznat i ostalim građanima grada ispod Trebevića, jer se na raznim amaterskim izložbama moglo vidjeti mnoga ulja, akvarele i crteže s potpisom »Božo« — jer on je i slikar-amater.

* * *

U jednoj maloj uskoj ulici u blizini drevne, na pola već nestale, sarajevske Baščaršije, tamo gdje još uvijek vitko minare Begove džamije i stara turska Sahatkula nadvisuju sve okolne građevine, nalazi se nevelika stara zgrada u Aščiluk ulici broj 1. Pokucali smo na vrata, na kojima je pričvršćena pločica sa imenom: Božo Pokrajčić. Ključ u bravi se okrenuo i pred nama je stajao mlad, visok čovjek, sa plavim sportskim sviterom zadignutih rukava do nadlaktice. Odmah, nakon pozdrava, gostoprimaljivi domaćin nas je pozvao da uđemo. Ušli smo u jednu manju sobu, čiji su zidovi ukrašeni značkama, plaketama, amblemima, akvarelima i uljanim slikama. Na prvi pogled zбуjuje svakog posjetioca bogatstvo, raznolikost i šarolikost. Domačin, čini se naviknut, smiruje nas i nudi osjećavajućim pićem — turском kavom. Cijela oveća površina četvrtastog stola, za kojim sjedimo, prekrivena je ispod stakla, raznim platnenim amblemima u raznim bojama. Kakvo bogatstvo! Ovo je muzej! — ote se misao.

»Kada i kako ste počeli skupljati planinarske značke i ambleme?« — upitali smo našeg domaćina.

»Davno. Kao i svi dječaci u gradu na Miljacki, od malih nogu sam zavolio okolne planine, s pravom se može reći od osnovne škole. Tada nam, znači, počeo planinariti, voziti ligure (»gajtanje« i »čebugije«) tako se u Sarajevu, u mahalama, zovu ligure koje su potkovane željeznim šinama u svrhu vratolomne vožnje (niz padine), a kasnije i smučke. Uporedo sam se bavio i drugim sportovima, koji su s vremenom otpali, ali još uvijek aktivno planinarim i smučam. Zavolio sam te sportove. Odlažeći u planine vidio sam da skoro svi planinari i smučari sakupljaju značke, ambleme, privjeske i štambilje, pa sam i ja počeo sa sakupljanjem i pisnjem dnevnika. Od 1946. godine, kada sam bio na Omladinskoj pruzi Brčko—Banovići, gdje sam se sprijateljio sa nekim srednjoškolcima i studentima iz inostranih brigada, počeo sam sa intenzivnijim sakupljanjem. Povod za to najviše mi je dao jedan bugarski student, koji mi je za uspomenu poklonio svoju kapu, na kojoj je bilo desetak planinarskih znački.«

Zanimljivo je istaći, da ovaj vrijedni kolezionar zna mnogo o pojedinim značkama, amblemima i štambiljima, o dogadajima povodom kojih su izdati i o osnivanju nekih planinarskih društava. Tako, naprimjer, priča Božo: »Još 1884. godine osnovan je u Sarajevu Bosansko-hercegovački turistički klub, koji je kasnije dobio

ime »Društvo planinara Bosne i Hercegovine«. Osnivači toga kluba bili su stranci: Austrijanci, Nijemci, Česi, Slovenci i drugi. Interesantno je zabilježiti, da je prvi predsjednik toga kluba bio Risto Samouković, trgovac iz Sarajeva. Prva planinarska kuća u Bosni i Hercegovini otvorena je 1892. godine na Trebeviću. Njena izgradnja je koštala preko 30.000 Kruna». Dalje, on tečno priča o prigodnim sletskim značkama, o značkama zimskih olimpijskih igara i o drugima.

Vlasnik ove velike kolekcije obišao je mnogo planina, prisustvovao i sam učestvovao na raznim planinarskim i smučarskim takmičenjima i na taj način je prikupio izvjestan dio ove rijetke zbirke. Posjetio je i neke planine Italije, Austrije, Njemačke, Engleske, Poljske i Grčke sa kojih nosi nezaboravne uspomene. Međutim, on ima veliki broj poznanika, koji su mu također, bilo putem razmjena ili na neki drugi način, prikupili dobar dio ovog materijala.

* * *

Zamolili smo ovog rijetkog kolezionara, da nam pokaže svoje »blago« redom kako on smatra da je najinteresantnije.

On je uzeo nekoliko staklenih i celuloidnih vitrina, otvorio ih i izložio nam planinarske značke.

Pred nama je planinarski šešir od pliša, boje suhog sijena, na kojem se nalazi oko 200 značaka u svim mogućim bojama i oblicima. Na njima su većinom kao simboli prikazane planine sa prostranim cvjetnim livadama, crnogoričnom zelenom sumom u podnožju, iznad kojih se uzdižu i bjelasaju stijene. Mnoge imaju na sebi encijan ili runolist. Čitamo i tekst na jednoj od tih značaka: »Turistički klub Bosne i Hercegovine Sarajevo 1884«. Ovo je skoro najveća, okrugla značka sa bijelim emajlom i zlatnim slovima, pa se uslijed toga ističe svojom veličinom i bjelinom. Do nje je značka u čijem je podnožju nekoliko zelenih borova, a više njih u tamnobijeloj boji uzdižu se ogromni kameni šiljci i dijelič plavog neba, sa tekstom u krugu »Romanija«. To je značka nekadašnjeg Planinarskog društva iz Sarajeva. Tu je značka sa tekstovima: Đerovica; Bukovik; Risnjak; Tajan — Zenica; Japetić — Samobor —

1923 — 1938; Planinarski savez Jugoslavije; Kopaonik; Perun — Vareš; Skopje; Zagreb; Bjelašnica; Fruška Gora — 1924; Grič; Grafičar sa velikim -G-; Treskavica; Zanatlija, Prijatelj prirode; Budoželj—Breza; Planinska sveza Slovenije (u obliku potkovice); Željezničar; Vlašić; Trebević itd.

U posebnim odjeljcima veoma uredno, sa dosta ukusa i estetike, poredan je ostali dio planinarskih značaka, gdje su zastupljena skoro sva planinarska društva koja su izdala svoje značke. Na okupu su sve značke saveznih, republičkih i drugih nekih planinarskih sletova koji su održani do danas.

Nisu rijetki primjerici značaka koje same govore o historiji planinarstva. Na primjer: velika okrugla bakrena plaketa na čijoj je jednoj strani utisnut tekst: »Hrvatsko planinarsko društvo Bjelašnica, podružnica Sarajevo 1923—1933«, a na drugoj strani ocrtava se lik planinarkе, sa podrezanom kosom na kratko, koja sjedi na kamenu iznad šume i u jednoj uzdignutoj ruci drži buket cvijeća. Kada se ovome doda činjenica, da su članovi HPD u Sarajevu bili nosioci naprednog pokreta (neki od njih su bili prvorazborci i proglašeni za Narodne heroje), vidjet ćemo u ovoj znački dokument jednog doba.

Razgledavamo dalje značke i nailazimo na mnoštvo značaka inostranih zemalja: Italije, Austrije, Njemačke, Švicarske i drugih. Evo, još jednog rijetkog primjerka plakete: Izliven gusom pravougaonik na kojem se ocrtava šuma i kamen sa figurom planinara, a ispod toga tekst »10-to godišnjica PD Treskavice, Sarajevo«.

U ovom mnoštvu značaka našli smo jednu malu, ali značajnu, a to je značka Prvog jugoslavenskog kongresa fizičke kulture.

Prelazimo na razgledavanje mnoštva platnenih amblema koji su izrađeni u svim mogućim bojama, oblicima i veličinama. Bujna mašta i vješte ruke, tko zna koliko i kakvih umjetnika, radile su u razni mgeometrijskim likovima. Imat će kvadratnih, okruglih, pravilnih i nepravilnih trokuta, pravougaonika itd.

Na čvrstim bijelim kartonima nalijepljeno je na stotine štambilja planinarskih kuća i domova, pojedinih planina i njihovih vrhova. I ovi štambilji, kao i planinarske značake, radeni su u razni mgeometrijskim likovima. Imat će kvadratnih, okruglih, pravilnih i nepravilnih trokuta, pravougaonika itd.

Pregledavajući ove štambilje u mislima možemo prijeći skoro sve naše planine: Poštanska koča na Vršiću 1725, Zelena glava 2125, a trenutak samo iza toga — Puntjarka 1001. Veoma brzo smo se našli na Pogorelici 1441, Derovici 2656, Krnu 2245, Oštreu 753, Durmitoru — Bobotov kuk 2522, Sari — Titov vrh 2760, Crvenom čotu 539, a zatim se vratili na Tičarjev dom. »Popeli smo se na Vrh Triglava 2863 m preko Kredarice, a »vratili se« preko doma Planika 2408 i Velog polja 1805, Velebita, ponovo na Medvednicu, da bi naš »izlet« na jugoslavenske planine »završili« na Trebiću 1629 metara.

Pored toga, u ovoj zbirci ima otisaka štambilja koji su sami za sebe veoma zanimljivi i predstavljaju prave kuriozitete, kao ovaj na primjer: veliki pravougaonik, na vrhu petokraka zvijezda, ispod koje je upisan tekst »Šta to šumi Sutjeska, krv pliva po njoj, divizija Savina bije ljuti boj, grob Save Kovačevića«.

U jednoj skupini su značke koje se okivaju na planinarske štapove i cepine. Imat ih toliko da bi mogli ukrasiti bar 4—5 štapova-cepina.

Pred nama se sada reda nekoliko stotina razglednica sa slikama planinarskih hotela, domova, kuća kao i pojedinih planina. Pregledavajući ove razglednice nailazimo, pored ostalih, na ove: Aljažev dom u Vratih, Staničeva koča, Koča pri sedmerih triglavskih jezerih, Stanari, Tomislavov dom, Dom pod Kablarom, planinarska kuća Jezerce, Vilinac, dom na Žitnici, Hrasnički stan, Sklonište — Vickov stub, Dom Slaviša Vajner—Čiča, kuća na Bogama. Tu je veoma lijepa i impozantna slika doma na Puntjarki, doma na Mosoru, a iza toga razgledavamo sliku doma na Platku i veoma ukusno u bojama izrađenu sliku doma PD »Grafičar« na Sljemenu. Tu je razglednica doma »Josip Sigmund«, doma na Vlašiću, Horvatovih 500 stuba i druge. Pregledavamo razglednice turističkih i planinarskih hotela iz stranih zemalja: Francuske, Austrije, Poljske, Italije i mnogih drugih.

Dalje, razgledavamo slike pojedinih planina. Pred nama je masiv Čvrsnice, Durmitora sa Šarenim pasovima, sniman negdje oko Škrčkih jezera. Zatim je prikazan detalj krševitog Velebita, pitomog Pohorja, zelene doline Tjentišta sa vječito hučnom Sutjeskom, a iza toga strši osamljeni Klek, prostiru se Divčibare i uzdiže Iriški Vrijenac sa monumentalnim, bijelim spomenikom vojvodanskih partizana, čiji je najveći vrh, reklo bi se, zašao daleko u nebo. Tu je detalj sa Zlatibora, Papuka, Testere, Šare, Čakora, Bioča, Zelengore sa masivom Maglića i mnogih drugih.

Posebno mjesto u ovom »muzeju« zauzimaju prigodne poštanske marke, na kojima se vide obrisi vrhova planina, drveća, cvjeća, divljih zvijeri i slično. Naročitu pažnju privlači serija maraka i poštanskih koverata koje su izdate povodom dosada održanih sletova. Sa posebnim interesovanjem razgledavamo specijalne marke Čehoslovačke, koje su posvećene Tatrama. One zasjenjuju neobičnim kontrastima prirode i klime. Pred nama je posebna tematska zbirka maraka planinske flore i faune skoro svih evropskih država i drugih kontinenata.

Sve ove kolekcije izazivaju oduševljenje, jer se rijetko gdje može na tako malom prostoru vidjeti ovako velika šarolikost.

Vlasnik ove vrijedne zbirke sakupio je niz slika iz raznih ilustrovanih časopisa, koji su donosili vijesti o osvajanju Mount Everest-a i o ekspediciji Edmunda Hilarija. On je slike ove ekspedicije iz 1953. godine izložio u prostorijama svoga matičnog društva »Treskavice« u Sarajevu.

Razgledavamo značke koje su registrirale najveće smučarske događaje. Pored ostalih čitamo CHAMONIX, Švajcarska, 16 zemalja, 29 natjecatelja, 1924 g.; — Luke-Placidy SAD 4—13. II. 1932, kada su održane III zimske olimpijske igre. Slijede značke zimskih olimpijada održanih u Oslu, Cortini, SAD. Zatim značke zimskih studentskih igara održanih u raznim krajevima svijeta, među kojima se nalazi i naša Jahorina (1955. g.). Tu je mnoštvo značaka sa ucrtanim figurama smučara, snježnih pahuljica i drugih simbola ovog sporta.

Mnoge tekstove nismo mogli pročitati zbog toga što su slova izblijedila ili su zubom vremena nestala, ali nam to nije predstavljalo teškoću, jer njihov vlasnik ima dobru memoriju, pa pamti mnoge događaje.

»Obišli smo« brojne planine, planinarske domove, hotele, uspinjače i jezera u više evropskih i nekih drugih zemalja, pomoću više od 3000 komada eksponata malih, porculanskih, bronzanih, mesinganih, bakrenih, platnenih, gusanih, limenih i od drugih materijala, značaka amblema, privjesaka, štambilja, razglednica i maraka, i proveli preko 3 sata sa simpatičnim planinarkom Božom Pokrajčićem.

Božo nam je na kraju rekao, da bi ga mnogo radovalo kada bi sve ovo mogao izložiti na nekoj planinarskoj izložbi, gdje bi uzeli učešća i drugi planinari, čiji je hobi kao i njegov, skupljanje eksponata.

Stanislav Gilić, Rijeka

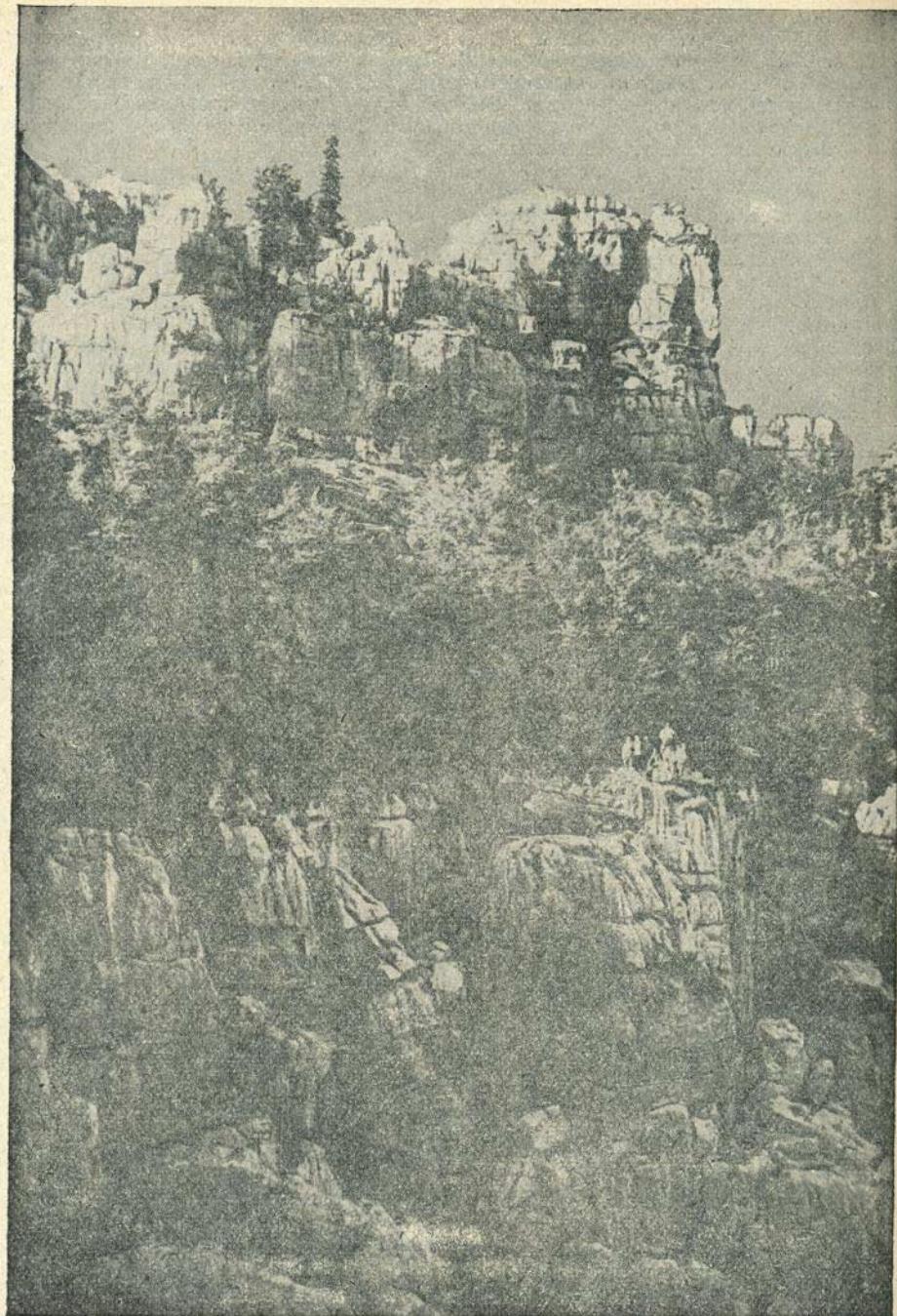
Kroz Mudnu Dol na Fratar

Lijepo bi bilo zadržati se ovdje na vrhu Fratra malo dulje. U okolini vlada potpuni mir, samo gusta kišica sitno sipi. Nešto zbog nje, a još više radi potmule boli u ramenu, žurim natrag. Niz travnate padine Čunine glave gotovo trčim, da se zaustavim tek dolje na visoravni Sijevice. Tu nailazim na stado ovaca. Pas ni da zalaje na me — samo me znatiželjno onjuškuje. Moj jadan izgled garantira mu da nisam opasan. Zadržim se tu da malo odahнем i porazgovorim sa pastircem. Ona je starija žena i dobro pozna svoj kraj, zato je ispitujem o toponomima, koje mi ona velikodušno sriče. U žaru i pozornosti da mi ne izbjegne tačan izgovor, zaboravljam se i sjedam na mokru travu. Upozorava me da ne smijem sjediti na mokrom, a i odlaziti sam u planinu da nije baš pametno.

— Pojavili su se i medvjedi u zadnje vrijeme, a vi ste bez puške. Imate li bar nož?

— Ne, nemam nož, a i ne treba mi. Malo prije sreo sam se sa medvjedom, pa eto, ipak sam živ.

Ona me gleda kao da mi ne vjeruje: — I niste ga se preplašili? Kako da joj odgovorim na ovo pitanje koje je tako prirodno i logično, a na koje ne mogu dati prihvatljiv odgovor. Slegnuo sam ramenima (zapravo samo sa jednim), pozdravio se i požurio da stignem na autobus. Kako sam joj mogao objasniti da ni trunka straha nisam osjetio, a da ona ne pomisli da se želim praviti hrabrim. Za mene je hrabrost promišljeno savladavanje straha, a u ovom slučaju nisam trebao ništa savladati. Gledao sam tog ogromnog medu kao dio prirode i divio sam mu se kao i onim neobično iscizeliranim oblicima krša u Paklenu, gdje sam se sa njim sreo. On me je

Planinari u Paklenom kod Obruča

pažljivo pogledao, ležerno mi okrenuo leđa i izgubio se u labirint stijena. U drugim okolnostima ovo bi bio izvanredan doživljaj koji bi me itekako uzbudio, ali je nakon jutrošnjeg doživljaja u Mudnoj dolini ostao potpuno beznačajan.

* * *

Kada sam jutros ušao u autobus, nisam zatekao nikoga od onih koji su se, pardana ranije, neodređeno dogovarali, da bi i oni na ovaj izlet. Magla je pala na Grobničko polje. Hladno je, ali se od hodanja postepeno ugrijavam. Moj je plan malo drugačiji od onoga koji je uobičajen u ovim planinama, pa ne dodirujem Podkilavac, već skrećem u desno, tamo prema izlazu klanca Mudne dolni, u dno polja. Ni žive duše ne sretam na ovom putu. To je kraj prave stepske pustoši. Kud oko seže same kamene valutice sa oskudnom travom i kržljavim grmljem. Tek iza mojih leđa su obradive površine, ali kad se okrenem za mnom je samo bijeli luk magle polegle po polju, iznad kojeg strši tamna silhueta Grobničkog grada, kao neka fantazija stvorena iz tog pamučnog, vlažnog fluida. Planine predaj mnom su čiste i to ubrzava moj korak.

Uvijek me mučila misao, kakva je Mudna dol u svom donjem dijelu. Zašto staza koja sa Sgorničkog silazi u nju, nakon otprilike polovine njene dužine skreće u desno, traverzira strme padine, ispinje se na greben i tek onda silazi prema Grobničkom polju. Danas sam tu zagonetku htio riješiti. Jutros na autobus nitko nije došao od onih koji su se dogovarali da bi i oni na ovaj izlet. Bilo mi je malo krivo, ali sada pred ulazom u Mudnu dol, bio sam gotovo zadovoljan što sam sam. Nije mi bilo poznato da li je netko ikada ovuda prošao. Dojam je vanredan: strme, stjenovite strane, a tamo gdje su bokovi položeniji, sve je obrasio gustim šibljem. Sa stijena curi voda, korito potoka je suho, teki svako malo moram preskakati preko »jezera« bistre vode, ili preko navaljanog dravlja, koje nanose bujice. I nehotice pogledam na nebo: potpuno je zastro tamnooolovastim oblacima. Lijepo obećanje za kišu, iako je jutros magla bila u dolini. Tješim se da ne će valjda početi dok sam još u kanjonu. Ona poznata snaga »nepoznatog« vuče me sve dalje i dublje u tamu i vlagu ove doline. Ponegdje imam prilično muke sa šikarom, a tamo gdje nje nema, penjem se po žlijebovima ispranim od vode, u samom koritu kanjona. Čas se sužuje na nekoliko metara, pa se opet širi u prostrane kotlove. Izlaz iz kotlova je najčešće moguć jedino penjanjem uz skokove visoke 5 do 20 metara. Jedan takav me je prilično zabrinuo, dok sam ga gledao još izdaleka, ali kad sam mu se približio nisam znao da li da budem zadovoljan ili razočaran: prave željezne šipke u obliku stepenica vodile su preko njega. Bile su čvrsto zacementirane u pukotine stijena. Srne, koje već dugo promatram kako skakuću u strkim stranama iznad mene, objasnile su mi sve. To su vjerojatno »lovačka posla«. Malo mi je žao, ali slijedeći prijelazi me uvjeravaju u penjačke sposobnosti onih koji su ovuda ranije prošli.

Eto, tu je upravo jedan žlijeb koji u vrhu ima zaglavljeni kameni blok — znači prevjes. Zapravo to i nije žlijeb, ni kamen, ni ništa od onoga što se obično susreće u stijeni. Prije bi to mogao uporediti sa nekom golemom amforom, u čijem sam se dnu sada našao. Pokušavam u glatkim stijenkama tog suda pronaći nekakvo uporište. Pri dnu je dozlaboga nespretno široko, a pri vrhu usko. Lagano se uprem nogama, a rukama čvrše. Ali dok su noge u velikom raskoraku, ruke jedva smještam u bokove lijevka. Uprem se još čvrše rukama i — prekine me tako strasan bol da sam i nehotice jaunknuo. Iščašio sam ruku u desnom ramenu. Odmah se sjetim prvog iščašenja, te iste ruke, pri poskliznuću na jednom snježaniku u Durmitoru. Onda nisam ni glasa izustio i čak sam je sam namjestio. Drugi put pri padu u stjeni Kozjaka. Tada mi ju je partner namjestio. A sada, bolovi su tako jaki da i na sam dodir odustajem od pokušaja da je namjestim. Sjedim ovde u dnu ovog kotla, vlagu me sa svih strana obuzima, a od bolova i muke mi je vruće, iako na potiljku osjećam hladnoću od stijene na koju sam se naslonio. Primam sa lijevom rukom desnu nadlakticu i pokušavam je namjestiti, ali i najmanji pokret pričinjava mi takve bolove, da je odmah puštam na miru.

* * *

Zatvaram kapke ne bi li sebe zavarao kako mi se ne magli pred očima. Sjedim tako nepomičan; gotovo bez misli. Negdje u podsvijesti ipak se sve komeša. Ne mogu nikako odrediti što je zapravo to. Kao da netko drugi tu sjedi nepomičan i ukočen, a ja ga gledam. Nukam ga da ustane, jer treba se izvući iz ovog prokletog klanca.

Onaj drugi zlobno dobacuje: A čemu?! Zar nije bolje ostati. Ionako mi svaki pokret zadaje strašne bolove. Više neznam koji je »pravi« ja. Da li onaj što se želi pre-pustiti sudbini ili onaj drugi koji se upinje da se odavde izvuče. Možda su ova prava, ali koji je »važniji«? Pa zar je uopće nešto važno? Kako bi bilo jednostavno iščeznuti? Možda mi ovo smrt dobronomjerno pruža ruku. Dala mi je do znanja da ni živjeti ni umrijeti nije ništa naročito, pa eto opredijeli se...

Prenem se jer me prošla jeza po tijelu: za vratom osjećam kako mi curi kap vode. Pogledam na nebo — ništa se nije izmjenilo; još uvijek je olovnosivo. Pa zar će ovdje sačekati kišu i dozvoliti da me bujica uguši, a drvlje i kamenje zatrpa: Moram se odavde izvući; vezati ču ruku maramom uz tijelo da je koliko toliko sačuvam od pomicanja i onda ču pokušati sići niz one ljudske skokove. Hoću li uspijeti? Da li bi uopće i po ravnom terenu mogao doprijeti do najbliže ambulante. Sad mi se Jelenje čini vrlo udaljeno, iako je, takoreći, na samom podnožju Obruča. Da, moram se izvući — ali i dalje sjedim, a intenzivni bol mi zatvara oči. Opet se prisjećam Durmitora, pokušavam izvesti onaj trzaj, ali ne uspijevam. Još jednom... još jednom..., kao da sam se uhvatio sa nekim ukoštačem. Uporno pokušavam uza sve zvizde koje sjaju pred očima. To me toliko izmučilo da sam sad znao: u ovom stanju nemožeš sići niz one skokove!

Opet se odmaram. Onda mi odjednom sine da u odmoru tražim azil i izgovor da ne učinim ništa oko svog spašavanja. To je apatija i prepustanje sudbini. O sudbini je lijepo razgovarati negdje u ugodnom i pametnom društvu pri crnoj kavi. Ali ovdje? Zašto mi sad ta gimnastika intelekta ne pomogne. Tko će te ovdje naći? Nitko! Čak ni mrtvog. A samo zbog jednog iščašenog ramena. Hajde nije sad vrijeme za patetične monologe, već za akciju.

Smišljam jedan novi »grif«. Lijevom rukom privučem iščašenu ruku k sebi, a zatim je izvijjam prema vani... u ramenu škljocene... ah, kakvo olakšanje! Sad sam zbilja zasluzio odmor, pravi pravcati; bez navodnika.

Opet se penjem preko mokrih skokova, kroz glatke žlijebove. Moj cilj je jasan, a ruka je na svom mjestu — doduše danas više neupotrebiva. I tri uporišta su dovoljna, uz malo više pažnje. Još par problematičnih prepreka i eto me na lakšem terenu. Već hodam po travi uz obalu potoka koji tu u višim predjelima ne ponire.

* * *

Onda sam tek osjetio pravu ljepotu Mudne doline. Više nisam samo grabio, pun mladenačke snage i poleta, preko mokrih skokova, koje sam još trebao savladati. Sad sam ih naprsto milovao. I tako sa svega tri uporišta, ali pun pažnje i poštovanja za najneviniјi prevjes, ispenjao sam do vrha Mudne doline. Sve je bilo kao dio mene: drveće i potocić, srne na travnatim padinama, šuma pod Osojem, greben koji me vodi prema Fratru i, eto, konačno i medvjed, kojemu sam hrlio ususret, a on mi tako neučitivo okrenuo leđa.

Zar sam mogao pastirici opisati onaj osjećaj, što ga proživiljava čovjek koji je jutros sve bio izgubio i ponovno opet zadobio?!

Na mostu preko Sušice uhvatio me prvi mrak, a kod doma u Dražicama već i mrkla noć. Ugodan je naslonjač na sjedištu autobusa, a vožnja uspavljajuća. Prenuo sam se tek na Rijeci. Potmula bol u ramenu sjetila me da sam danas mogao zauvijek ostati u Mudnoj dolini.

Pitanja za diskusiju

Dr Ivo Lipovčak, Zagreb

Planinarstvo nekad i danas

Razvija li se planinarstvo u vezi s općim razvitkom u prirodi i ljudskoj zajednici, koliko se razvilo i u kojem pravcu, da li je nastao neki zastoj ili nazadovanje, pitanja su koja interesiraju svakog planinara. Pita se, kako je bilo nekad, a kako je danas; kakve razlike postoje između prošlosti i današnjice?

Svaki pokret treba imati svoj organizirani početak, svoja načela i zadatke, koje treba ostvariti. Tako je bilo i s planinarskim pokretom. Izazvao ga je opći patriotski interes za upoznavanje domovine, a taj je u početku bio usko povezan s naučnim interesom u prirodoznanstvenom pogledu. Dolazi se do spoznaje, da je planinarstvo sinteza estetike i fizičke kulture te prirodoznanstvenog interesa. Ta spoznaja u cijelosti vrijedi i danas, ali to ne znači da su svi ti elementi podjednako dolazili do izražaja kroz više od osam decenija, otako se u nas pojavila planinarska organizacija. Prvi naši organizirani planinari bili su najvećim dijelom znanstveni radnici, pa je kod njih u planinarstvu dolazio do jakog izražaja prirodoznanstvenog interes. Tako se npr. dr Schlosser-Klekovski u poodmaklim godinama uspeo na Risnjak, da bi se uvjerio, cvjetja li zaista na njemu runolist.

Brojčano sve jače, planinarstvo sve više uključuje u svoje redove ljude širokih građanskih krugova, koje manje interesira prirodoznanstvena strana planinarstva. U planinarstvu se traži prvenstveno zadovoljenje estetskog interesa, a s njim u zajednici izbjeg, sad jače, sad slabije, interes fizičke kulture. Takvim promjenama isprepljena dosadašnja povijest planinarstva nastavite će se i u budućnosti. To je jedna od razlika između planinarstva nekad i danas. Promotrimo li tu razliku dublje, vidjet ćemo da je ona posve subjektivna i individualna, jer i danas postoje planinari, koji u planinarstvu traže zadovoljenje u prvom redu prirodoznanstvenog interesa, a razlika prema nekad je samo brojčane naravi. Danas je malo planinara kod kojih postoji podjednaka potreba za zadovoljenjem sva tri temeljna elementa planinarskog interesa, o kojima je ovdje govor.

Velik je danas broj onih, kojima planinarstvo u tolikoj mjeri služi za zadovoljenje fizičkih napora, kao podloži zdravlja, a da o estetici i prirodoznanstvenoj strani uopće ne vode računa. Ima napokon i takvih, kod kojih postoji samo težnja za osvajanjem vrhova bez imalo smisla za sve ostalo što pruža planinarstvo.

Poznavanje prirode, njezinih oblika i pojava, nužno je povezano s planinarstvom. Zbog toga je moderni planinar onaj, koji u planinarstvu traži i estetsko uživanje i po zdravlje korisnu tjelesnu vježbu, ali ga interesiraju i mnogobrojne prirodne pojave, s kojima se susreće u prirodi.

Razliku između planinarstva nekad i danas treba tražiti i u prinovama planinarstva, od kojih neke nose i značajke sporta. Planinarstvo nije sport, ali je važna karika fizičke kulture. Ne smatramo ga sportom, jer mu nedostaje tzv. borbeni element, koji je tipičan za svaki sport. Osim borbenog elementa tu je bodovanje, mjenjanje vremena i prostora ili samo prostora.

Razvijaju se ogranci planinarstva, od kojih neki manje više naliče na neku sportsku disciplinu, jer uključuju i borbeni element, protivnika, bodovanje i mjenjanje vremena. Takva tipična prinova planinarstva je orientaciono natjecanje, kojemu i samo ime kaže, da tu postoji i borbeni element, tu se susreće i protivnik i bodovanje i mjenjanje vremena.

Alpinistika, moderno planinarsko penjanje, također sadrži izvjestan borbeni element u svladavanju takovih prirodnih prepreka u planinama, koje »običan« planinar ne može svladati. Alpinistički usponi iziskuju naročiti fizički napor, hladnokrvnost, vještina, sposobnost, uvježbanost i dar za prosudjivanje prepreka, koje je potrebno svladati. Međutim, sportskog borbenog elementa tu nema, nema ni sportskog protivnika. Mrtva stijena nije protivnik u doslovnom smislu. Nema tu ni bodovanja, ni mjenjanja prostora i vremena u sportskom smislu. Potrebno je tu ipak istaknuti jednu

novinu, a to je stepenovanje teškoće uspona u stjeni. Kod alpinizma svakako postoji svojevrsna i vrlo teška borba s prirodnim preprekama, borba koja je svojstvena samo alpinizmu, kao vrhunskoj i veoma složenoj grani planinarstva. Pojam alpinizma jest duduše subordiniran širem pojmu planinarstva, no zbog toga ih ipak ne treba smatrati istovjetnjima.

Veliku razliku između nekad i danas nalazimo naročito u razvitku sadržaja rada planinarske organizacije te u broju članstva planinarske organizacije. Prvih organiziranih planinara bilo je malo. To je karakteristika svakog pionirskog rada. Danas je planinarstvo ne samo brojčano mnogo jače negoli nekad, već je obuhvatilo cijelu zemlju. Ovdje je međutim potrebno istaknuti, da su planinari nekad bili ne samo pioniri u zadobivanju novih sljedbenika, već i u samom planinarenju. Kretali su se uglavnom nepoznatim planinama, često po bespuću, bez skloništa i planinarskih kuća, bez markacija i modernih prometnih sredstava, koja nam danas pomažu da u razmjerno kratko vrijeme možemo posjetiti i najudaljenije planine. Danas pionirstvo tek nazrijevamo u prvenstvenim usponima na poneki teže pristupačniji vrh ili stijenu, dok je u prošlosti gotovo svaki planinarski uspon na neku planinu bio više manje prvenstven i smatran pionirskim radom.

Bitnu razliku između planinarstva davnih vremena i danas nalazimo osobito zimi. Ne samo visoke, udaljene ili teško pristupačne planine, već i obično sredogorje bilo je nekad planinaru zatvoreno kroz nekoliko mjeseci zbog snijega. Planina u snijegu, zimsko gorje, bilo je bez planinara upravo u ono godišnje doba, kad pruža najživljje i najbogatije estetske užitke. Naprotiv, današnjem planinaru-skijašu otvoreni su zimski planinarski čari, pa su danas mnoge planine, nasuprot nekadašnjici, zimi jednako, možda čak i više posjećene, nego li u toplo godišnje doba.

Ipak, ni danas svaki planinar ne planinari i zimi, jer je za upotrebu skija potrebno bar osnovno sportsko znanje skijanja, a i materijalni izdaci za skijaški pribor još uvijek su prilično visoki. Usprkos tomu broj planinara-skijaša stalno i osjetljivo se povećava.

Kod zimskog planinarenja pomoću skija nailazimo također na jednu zasebnu i novu pojavu. Ima planinara koji se kreću planinama samo zimi na skijama. U ostalo doba godine kao i da ne mare za planine. Da li ovakve planinare-skijaše privlači na zasnježenu planinu samo estetsko uživanje, koje je zimi daleko bogatije, jače i impresivnije nego li u ostala godišnja doba? Ako takav skijaš-planinar zadovoljava samo svoje estetske prohtjeve, ako ga zimi u planinu privlači samo ljepota zasnježene planinske prirode, treba ga smatrati estetskim gurmanom, koji odbacuje sve ono što ga u njegovim jednostranim estetskim zahtjevima ne zadovoljava, pa tako i planina bez snijega.

I nekad je planinar estetski uživao promatrajući planinske motive, proljetne, ljetne i jesenje planine, ali planinar-skijaš će nedvojbeno moći ustvrditi, da njegovo uživanje nije bilo potpuno, dok nije upoznao čari zimske planinske prirode u najbizarnijoj kombinaciji snježnih pahuljica i sunčanih zraka. Eto, i tu velike razlike između planinarstva nekad i danas!

Ovo zdjeljivo kretanje i uživanje planinara-skijaša u divotnim pejzažima zasnježene planinske prirode bitna je značajka zimskog planinarenja, a bilo je nepoznato planinarstvu u ranijé doba. Nekad puste planine zimi, oživjele su otkad se planinar sprijateljio sa skijama, pa tu nalazimo tipičnu razliku između planinarstva nekad i danas.

Nijedna od opisanih prinova u planinarstvu ne obuhvaća sveukupnost pojedinog planinara, pa se velik dio planinara još uvijek ne služi ni jednom od njih. Planinarska načela ostala su u svojoj biti nepromijenjena, a prinove doprinose samo širem upoznavanju prirode i njezinoj osebujnosti, omogućuju jači doprinos planinarstva općem širenju i napretku fizičke kulture a unose u planinarstvo i sportski borbeni element, pomažući tako i vojnoj prednobražbi mладog naraštaja. Velika je razlika između prošlosti i sadašnjice i u mnogobrojnosti organiziranih planinara u današnjici. Treba još napomenuti izgradnju, uređenje i označavanje planinarskih putova, izgradnju skloništa i domova, suvremenost oblika propagande planinarstva, naročito pomoću dijapositiva i filmova. Napokon, golema je razlika, i to na bolje, u znatnim materijalnim sredstvima i pomoći, koju planinarstvu pruža narodna vlast, čega u prošlosti u našoj zemlji stvarno zapravo i nije bilo.

Osnovna načela planinarstva u biti svojoj mijenjaju se vrlo malo ili nikako, ali prinove unutar planinarske organizacije moguće oblike propagande planinarstva, naročito potpunije, zdravije i korisnije kretanje i uživanje u planinskoj prirodi. Zbog toga i jest planinarstvo napredna, korisna i potrebna društvena pojava.

Biografije naših planinara

MLAĆ DRAGUTIN. Rodio se u Zagrebu 1894. godine. Već kao dijete planinar je po Medvednici i po Samoborskom gorju. Istaknuti je radnik u planinarskim organizacijama. Prije rata bio je član HPD-a, »Runolista«, »Prijatelja prirode« i zadruge »Izletnički dom«. Bio je u rukovodstvu »Prijatelja prirode« i zadruge »Izletnički dom« kao član upravnog odbora i blagajnik. U radu zadruge mnogo se angažirao oko izgradnje planinarskog doma na Glavici kod Zagreba. Poslije rata postao je članom Odbora planinara FISAH-a. Član je Izvršnog odbora PSH od njegovog osnutka. Među ostalim dužnostima bio je tajnik i potpredsjednik, a naročito se angažirao u radu oko izgradnje planinarskih objekata u Hrvatskoj. Od osnutka je i član Izvršnog odbora PSJ, gdje je neko vrijeme obnašao i dužnost potpredsjednika.

Biografija: Gorjanci (NP 1949, 101), Glavica (NP 1949, 321), Žumberak za vrijeme okupacije (NP 1954, 453), Utisci s puta na Kavkaz u SSSR-u (NP 1957, 94).

PRAŽIĆ MIHAJLO, prof. dr. Rodio se 29. XI 1906. u Pakracu. Porijeklom Ličan. Osnovnu školu, gimnaziju i Medicinski fakultet završio u Zagrebu. Danas živi u Zagrebu i radi kao profesor Medicinskog fakulteta i šef Audiološkog centra. Već u osnovnoj školi počeo je obilaziti Medvednicu. Od 15. godine planinari s dr. B. Gušićem. Bio je član HPD-a. Glavno područje planinarske djelatnosti: Medvednica, Lika i Velebit. Istražuje ih toponomastički, hidrografски i botanički. Literarno planinarski počeo djelovati 1935. u »Hrvatskom planinaru« nizom ideooloških rasprava. Zastupa stanovište da planinarstvo treba staviti u službu nauke, kako se ne bi pretvorilo u izletništvo. Uz čisto rekreativne i afektivne momente, planinarstvo bi se trebalo baviti i prirodnim naukama, historijom, etnografijom, lingvistikom. Sam je napisao niz članaka toponomastičkog sadržaja.

Bibliografija. Nekoliko razmatranja o planinarstvu (HP 1935, 295), Kako se brani planinarstvo (HP 1936, 331), Historijski počeci današnjeg planinarstva (HP 1937, 1), Planinarske žrtve (HP 1938, 269), Planinarstvo i naša toponomastika (HP 1941, 57), Plješevica—Plješevica (HP 1940, 99), Medvednica (HP 1939, 324), Ime i sadržaj planinarstva (HP 1959, 153), Stav i odnos planinara prema nazivlju planina (NP 1959, 209), Ing. A. Premužić (NP 1960, 1), Da li smo upoznali i dali dobro poznamo Medvednicu (NP 1960, 100), Nepoznata Učka (NP 1960, 250), U potrazi za našim starim i najstarijim nazivima (NP 1961, 3).

PREMUŽIĆ ANTE, ing. Rodio se 1889. u Slavonskom Kobašu. Šumarski fakultet završio u Zagrebu 1913. Poslije Prvog svjetskog rata službovaо u raznim mjestima, a od 1926—1935 u direkciji šuma na Sušaku. Sada živi kao umirovljenik u Zagrebu. Na službi u Sušaku uzeo si je za glavni zadatok izgradnju putova u primorskom kršu i na otocima. Tako je izveo niz staza na Rabu, Pagu, Krku, oko Čabre, Lukovog Sugarja i Crikvenice. Jedan je od naših najboljih poznavalaca Velebita. Naročitu zaslugu za naše planinarstvo stekao je trasiranjem i izgradnjom (1929—1932) turističke staze duž Sjevernog i Srednjeg Velebita od Vučjaka do Oštarija u dužini od preko 50 km, poznate danas pod imenom »Premužičeva staza«. To je još i danas naša najljepša turistička staza, koja se naročito na dionici kroz Rožanske kukove ističe upravo majstorskim rješenjima. Na Plitvičkim jezerima uredio je pristupe spiljama Supljari, Golubnjači i Vili Jezerkinji, a posljednje dvije je elektrificirao. HPD ga je u znak priznanja za njegov rad imenovalo počasnim članom, a na I kongresu planinara Jugoslavije u Zagrebu 1954. odlikovan je zlatnom značkom.

Bibliografija. Rožanski Kukovi (HP 1930, 18), Silaz u jamu Varnjaču (HP 1930, 163), Crikvine (HP 1931, 325), Novi visinski put u Sjevernom Velebitu (HP 1932, 18), Turističko otvaranje Velebita (HP 1933, 143), Velebitski listići (NP 1960, 4) i knjiga »Seljačko gospodarstvo na kršu«, Zagreb 1940.

Literatura. Prof. dr. Mihajlo Pražić: Ing. Ante Premužić (NP 1960, 1).

Iz rada naših organizacija

Tomislav Stunić, Donja Stubica

,Planinarski dani“ u Donjoj Stubici

Već četvrtu godinu Planinarsko društvo »Stubičan« u Donjoj Stubici radi zapoženom aktivnošću. To je došlo kao posljedica aktiviziranja pionira i omladine koja je svojim brojnim pothvatima, izletima, markacijama i pohodima aktivirala i izvještan broj starijih članova, tako da ovi nisu sada samo »podupirajući«, nego i pravi, aktivni članovi.

Poznato je da uvjeti za rad planinarskog društva u malom mjestu — Donja Stubica je takoreći selo — nisu ružičasti. Mještani su dobrim dijelom poljoprivrednici, a ono nešto službenika i radnika zaokupljeno je raznim dužnostima i privatnim poslovima, pa se nerado odazivaju planinarskim akcijama. Ipak, to nije obeshrabrilo nekolicinu ljubitelja prirode, i planinarski rad se odvija kontinuirano. Ove godine planinarsko društvo u Donjoj Stubici uključilo je dio svog programa rada u proslavlju 20-godišnjice ustanka.

Nedavno su održana tri »Planinarska dana« planinara Donje Stubice (5—7. svibnja). Prvog dana održana je priredba pod naslovom »Zabavno planinarsko veče«. Tom prilikom su zagrebački planinari Zlatko Smerke i Srećko Božićević održali predavanja s projekcijama u boji, prvi o svojim utiscima sa planina, a drugi iz poznatih spilja. Ma da je mnoge posjetioce koji su ispunili dvoranu do posljednjeg mesta, pretežno privukao nastup poznatih pjevača zabavne muzike iz Zagreba, nakon završetka programa komentari su išli pretežno u prilog baš planinarskog dijela programa. Možda je baš u tome uspjeh ove priredbe, jer su posjetiocima upoznali korist i zanimljivost ovakovih predavanja, premda to iz neupućenosti nisu očekivali.

Na posebnoj priredbi za članove-pionire planinarske sekcije »Pčelica« prikazani su filmovi »Velika Paklenica« i »Uz obalu Jadran«. Isti dan otvorena je u maloj dvorani Doma kulture u Donjoj Stubici Izložba planinarskih fotografija zagrebačkog planinara Vlade Horvata. Izložba je bila otvorena tri dana, a posjetilo ju je preko pet stotina posjetilaca, od kojih polovica odraslih. Komentari ove izložbe bili su također najbolji.

Za 7. svibnja bila je zakazana radna akcija članova društva na izgradnji malog skloništa kraj izletišta »Lojzekov izvor« na sjevernoj strani Medvednice. Ova akcija je pripremljena (grada i ostali materijal), a sam posao će se obaviti kad to dozvole vremenske prilike. Toga dana na večer članovi »Pčelice« priredili su na trgu Matije Gupca u Donjoj Stubici malu logorsku vatru uz koju su postavili svoje šatore. Jedan od šatora je dar PSH ovom društvu kao priznanje za aktivan rad sa pionirima i omladinom.

Sva tri dana bila je u jednom većem izlogu knjižare priređena izložba o radu P. D. »Stubičan«. Na crtežima, grafikonima i fotografijama prikazan je niz raznih aktivnosti koje su članovi ovoga društva provedli zadnjih četiri godina, a nešto i ranije. Mještani su sa zanimanjem razgledavali i ovu izložbu.

Tako su protekli »Dani planinara« Donje Stubice. Sve tačke programa izvedene su uspješno i na zadovoljstvo mještana, koji su i ovom zgodom imali prilike upoznati ljepote naših planina, zanimljivosti planinarskog rada i radosti koje pruža planinarska organizacija svojim članovima. U nastavku svojih aktivnosti članovi P. D. »Stubičan« imaju u vidu niz izleta, pohoda i drugih akcija kojima će steći još više ugleda u svom društvenom djelovanju.

Dr J. Kovačević, Zagreb

Na udbinskim pijescima

Zivi pijesci zapremaju ogromna područja u pustinjskim krajevima Azije, Afrike i Australije. Oaza sa živim pijescima nalazimo u manjoj mjeri, ali na podosta mjesta i u Evropi i to poglavito uzduž obala mora, jezera i rijeka. Manje površine pod živim pijescima su česte u Francuskoj u Bretanji i oko Pariza, u Njemačkoj između Frankfurt-a i Manheima, te kod Nürnberg-a, u SSSR oko Volge, Dvine, Njemena itd. Živih pijesaka ima i u Finskoj oko Ladoga jezera. U našoj zemlji živi pijesci dolaze na razmjerne malim površinama, kao npr. u Podravini tzv. *podravski pijesci* (Đurđevac, Molve), zatim u Deliblatskoj peščari (Banat), u Srbiji u Krajini (Timok) i u okolici Požarevca. U našem članku mi ćemo se osvrnuti ukratko na žive pijeske iz okolice Bunića u Lici (Laudonov gaj).

U dva maha u toku 1950/54. godine posjetio sam žive pijeske kao agrobotanik u Laudonovom gaju blizu sela Bunić na Krbaškom (Udbinskom) polju. Oni su smješteni gotovo uz sam rub Krbaškog polja u sjeverozapadnom dijelu. Nadmorska visina ovoga dijela Krbaškog polja iznosi u prosjeku 637 m.

Zivi pijesci Krbaškog polja su svakako jedan vrlo interesantan prirodni fenomen. Zbog udaljenosti od saobraćajnica slabo su poznati, odnosno istraženi. Sadašnji živi pijesci ovoga područja zapremaju površinu cca 770 ha. Od toga je cca 120–140 ha još sve do nedavno, do par godina, bio otvoreni, leteći tj. živi pijesak. Ostala površina od 340 ha je bila već od prije pošumljena i to 340 ha pod šumom hrasta, a 120 ha pod crnim borom.

Prvo pošumljivanje ovih živih pijesaka je izvela još bivša uprava Vojne Krajine pod rukovodstvom feldmaršala Laudona (krajem XVIII stoljeća). Pošumljivanje je izvedeno u obliku vojne jedinice u pokretu tj. glavnina kao najveća površina. Ostale manje površine su predstavljale prethodnicu, zaštitnicu i dvije pobočnice. Ovako zasadeni gaj još i danas se zove Laudonov gaj, a uglavnom je zadržao prvotni oblik.

Uprava bivše Vojne Krajine je izvela pošumljivanje zbog šteta, što ga nanosi živi pijesak okolnim poljoprivrednim površinama. Naime vrlo često vjetrovri raznose pijesak naoko, te tako živi pijesak putuje! Zbog toga ukazala se je potreba, da ga se poveže tj. umiri. Šumari su, kako sam naveo, zasadili prije par godina šumsko drveće na zadnjim površinama živog pijeska u Laudonovom Gaju.

Ljubitelja prirode zanima svakako kako su nastali ovi pijesci i kakva su mu svojstva. Žive pijeske u Laudonovom Gaju svakako možemo uvrstiti u prirodne rijetkosti naše domovine. Veći interes za proučavanje živih pijesaka u Laudonovom Gaju pokazali su geolozi, a manji botaničari, agronomi i šumari. Dajemo riječ prirodoslovima, da nam nešto kažu o živim pijescima Krbaškog polja.

Reljef terena gdje se nalaze ovi pijesci je valovit i talasast. Karakteristične su dine, koje su negdje visoke i preko jedan metar. Vjetar prenosi čestice pijeska u smjeru pravca duvanja vjetra. U mjesecu kolovozu 1950. doživio sam tako jednog vjetrovitog dana malu Saharu još na otvorenim živim pijescima, zapravo tek u prvoj godini sa posađenim šumskim drvećem.

Sa geološkog gledišta u ovom kraju su vrlo interesantne tzv. eocenske taložine kod Bunića. Ove taložine spominje već geolog Foeterle 1862. godine, a kasnije Therzaghi. Svakako interesantne eocenske naslage u krednom području ističe geolog E. Koch.

Prof. Dr. J. Poljak je lijepo objasnio genezu ličkih živih pijesaka. Po njemu su ovi pijesci nastali rastvorom tzv. fliš-pješčenjaka eocenskih naslaga. Kozjaka i Eu-niča. Ove naslage su u prošlosti zapremale veće površine. No kod postanka Krbaškog polja bile su razlomljene, te pod uplivom oborinskih voda i tekućica pješčenjak je pretvoren u pijesak. Naš geolog Čubrilović zastupa uglavnom isto mišljenje prof. Poljaka o postanku ličkih živih pijesaka, ali sa nekim rezervama. On misli, da bi

pijesci mogli pripadati i mlađem tercijaru. Nije isključena mogućnost da su pijesci nastali taloženjem prilikom periodičnih poplava Krbavskog polja.

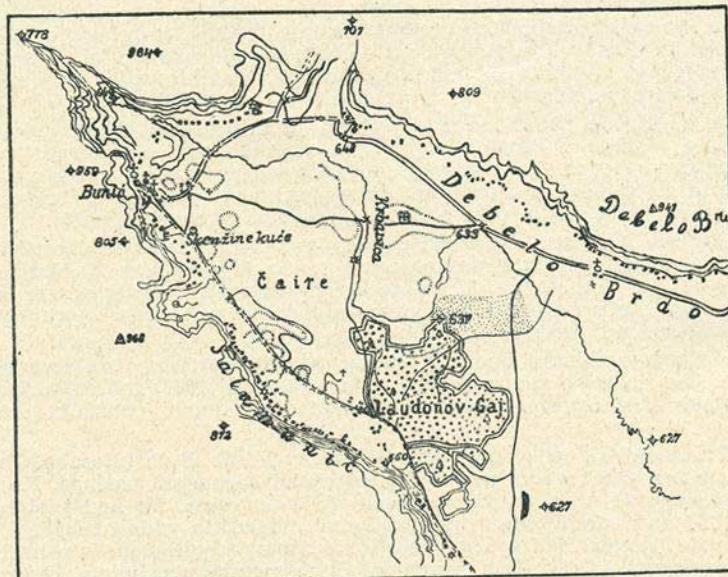
Zivi pijesci kao tlo pripadaju u grupu t. zv. *azonalnih tala* tj. tala koja su nera-zvijena, ne pokazuju nikakovo zakonito rasprostranjenje, tj. zonalnost. Lički živi pijesci su izgrađeni od kiselog materijala, te imaju kiselu reakciju. Još u prošlom stoljeću napredni tamošnji seoski učitelj, među ostalim Mita Orlić, ispitivao je kao tlo obogaćujući ga dušikom. No šumari su imali interesa, da ga zasade kao krmnu njaču — zajik ili *lakotnik* (*Sarothamnus scoparius*). Kao lepirnjača, zajik popravlja tlo obogaćujući ga dušikom. No šumari su imali interesa, da ga zasade kao krmnu biljku za zečeve i srne. Još i sada na ovima vide se impozantni grmovi na uzvisinama tj. na bilu dina.

Zivi pijesci imaju svoj osebujni živi svijet, a naročito biljni svijet. Biljni pokrov na pijescima je u nadzemnom dijelu rijedak. Gotovo je interesantniji dio biljnog svijeta u tlu. Više biljke su naročito prilagođene na uslove života na pijescima. Najbrojnije su vrste sa podzemnim organima — podanci (vriježe), lukovice i gomolji. Kod biljnih vrsta sa podancima na pr. kod *pješčanog šaša* (*Carex arenaria*) podzemni dio je jače razvijen nego nadzemni. Sve su to prilagodbe na posebne životne uslove sredine sa pijescima, uglavnom na uslove ekstremne suše, koja je edafski uvjetovana.

Evropski pa i naši pijesci obzirom na biljne zajednice prema sveukupnosti stanišnih prilika pripadaju dvjema skupinama — svezama, tj. biljnim zajednicama živilih pijesaka s *karbonatnim staništem* i *bezkarbonatnim*. Biljne zajednice *milavke* (*Ammophiletalia*) obrašćaju karbonatna, a *gladice* (*Corynephoreta*) bezkarbonatna staništa. Naši kontinentalni pijesci pa i lički su kisieli, bezkarbonatni, a samo ovdje-onđe primorski su karbonatni.

Na našim ličkim pijescima su vrlo lijepo razvijene kolonije sa *dlakavim šašem* (*Carex hista*). Na sušnost staništa upućuje nas cijeli niz biljaka, kao npr. *bjeloglavica* (*Dorycnium herbaceum*), *kotrjan* (*Eryngium amethystinum*), *mlječika sitoliska* (*Euphorbia cyparissias*), *kukurijek* (*Helleborus prupurascens*), *lazarkinja kraljska* (*Asperula cynanchia*), *ovčja vlasulja* (*Festuca ovina*), *zvinčac* (*Bupleurum aristatum*), *pirika* (*Agrapryron repens*), *žednjak* (*Sedum baloniense*), *lisicina* (*Echium vulgare*), *strupnik* (*Scrophularia canina*), *trava svračica* (*Digitaria sanguinalis*), *krvara mala* (*Sanguisorba minor*), *zečji trn* (*Ononis spinosa*).

Lički živi pijesci, kada bi se eliminirao uticaj vjetra, zarasli bi u *vrištinu*, što je vidljivo iz pionira acidofilne vegetacije: *vrijes* (*Calluna vulgaris*), *bujad* (*Pteridium aquilinum*), *zajik* (*Sarothamnus scoparius*), *bjelolist* (*Filago germanica*), *runjika* (*Hieracium pilosella*).

Dine sa zajikom na ličkim živim pijescima

Na periferiji pijesci već prelaze u nizinske travnjake, a dalje još u oranice.

Koncem prošlog stoljeća bio je Laudonov Gaj zaštićen kao park-šuma, kako nam to govori bilješka u Austrijskom časopisu za šumarstvo i lovstvo (str. 78 — Beč, 1891). Obzirom na sve veći razvoj turizma kod nas, pa na nesumnjivu prirodnu rijetkost ovih pijesaka, bilo bi ispravno staviti ih pod izvjesni specijalni kontrolni režim, a Laudonov Gaj proglašiti park-šumom.

Iz literature

HORVAT: VEGETACIJA MAKEDONIJE

Ivo Horvat: *Planinska vegetacija Makedonije u svijetu suvremenih istraživanja*. Izašlo u časopisu »Acta musei macedonici scientiarum naturalium«, Tom VI, Skopje 1960, str. 163—204.

U gore spomenutom časopisu napisao je naš poznati botaničar prof. dr. Ivo Horvat zanimljivu raspravu pod naslovom »Planinska vegetacija Makedonije u svijetu suvremenih istraživanja«. Ovaj rad predstavlja izvod iz opsežne rasprave »Planinska vegetacija Makedonije«, koju je prof. I. Horvat završio u rukopisu već 1949. god. Radnja obrađuje vegetacijske odnose makedonskih planina: Šar-planine, Rudeoke, Koraba, Jakupice, Peristera i dr., koje autor u botaničkom pogledu istražuje već više od 20 godina. U uvodu autor ističe veliku osobitnost biljnog pokrova makedonskih planina, čije su klisure »bile od tercijara do danas utočište jedne od najbogatijih reliktnih flora i vegetacija u Evropi«. Siroko zahvaćenim pogledima iznosi nadalje autor ekološke faktore (reljef, visina i glomaznost masiva, klima, ekspozicija, vjetar i snijeg, petrografski sastav i tlo), koji utječu na razvitak vegetacije makedonskih planina. Ovaj će dio rada biti od osobitog interesa za planinare, jer pruža odličan pregled prirodnih osobina spomenutih planina. U dalnjem izlaganju prof. Horvat opisuje historijske faktore u razvitetku planinske vegetacije Makedonije. Težište je radnje sadržano u pregledu vegetacijskih jedinica toga područja, tj. u popisu vegetacijskih redova, sveza i asocijacije. Prema ovom pregledu sastavljenja je planinska vegetacija Makedonije iz 20 sveza, od kojih je gotovo polovica endemična za balkanski ili makedonski prostor. Od ukupno 50 spomenutih asocijacija, tj. osnovnih vegetacijskih jedinica, koje izgraduju biljni pokrov ovih

planina, gotovo su sve (48) nove u nauci, po prvi puta opisane od prof. Horvata, a po svom rasprostranjenju najvećim su dijelom endemične za središnji balkanski prostor. U zaključku autor navodi da mnogolikost i osebujnost planinske vegetacije Makedonije rezultira s jedne strane iz flornogenetskih i geogenetskih zbivanja u prošlosti, a s druge strane iz specifičnih ekoloških prilika sadašnjice.

Ovaj rad prof. Horvata ima vrlo veliku naučnu vrijednost za botanička proučavanja planinskih prostora Makedonije, ali u njemu će i naši planinari naći mnogo zanimljivih i vrijednih podataka, koji će im sigurno korisno poslužiti prilikom obilaska ovih planina.

Lj. G.

USPJEH NA DHAULAGIRIJU

Max Eiselin: Uspjeh Na Dhaulagiriju.

Osvajanje osamtisućnjaka sa strane švicarske himalajske ekspedicije 1960. 204 strana, 38 fotografija i pet priloga u boji sa dvije karte. Izdalo je izdavačko poduzeće Orell-Füssli iz Züricha.

Eiselin nam opisuje dugogodišnje pripreme koje su omogućile da se sveladaju neopisive poteškoće i uspješno osvoji ovaj »Bijeli brijege«. Sedam ekspedicija se bezuspješno borilo sa ovom planinom. Ekspedicija nije imala nikakvog naučnog programa i bila je čista alpinistička, sa jednim ciljem da osvoji predzadnji osamtisućnjak. Prvi puta je u Himalajama isprobao i djelomično upotrebljen za snabdevanje visinskih logora specijalni avion nazvan »Yeti«. Nažalost, nakon prvog leta došlo je do kvara u mehanizmu, tako da nije više bio upotrebljiv. To je iziskivalo veliko povećanje organizacije i mijenjanje prvobitnog plana. Najzaslužniji za uspjeh su svi pojedinci koji su bili sposobni da u najtežim momentima, zahvaljujući opširnim pripremama, ulože maksimum volje i znanja i tako pridonesu velikom uspjehu ove ekspedicije. Ova knjiga kao izvanredna publikacija u riječi i slici predstavlja za svakog planinara i alpinistu interesantnu literaturu. Šteta što ova knjiga nije prevedena i na naš jezik.

NEPAL — SRCE HIMALAJA

T. Hagen, F. T. Wahlen, W. R. Corti: Nepal — srce Himalaja.

115 strana, 70 fotografija u crno-bijeloj i color tehnici. 1 karta. Izdalo je izdavačko poduzeće Kümmerly & Frey AG, Bern.

Decenijima su stizale vijesti himalajskih ekspedicija sa opisima uspona, gravitacija i stanovnika Nepala. Čitaoci nisu mogli stvoriti cijelovitu sliku o himalajskom području i njenim stanovnicima, zbog toga što su sve vijesti stizale donekle razbacane. Već odavno se osjećala potreba za jednom monografijom o Nepalu i Himalajama, kako bi se konačno dobila kompletna predožba o toj kraljevini. Kao što je poznato u Nepalu leži osam od četrnaest himalajskih osamtisućnjaka: Mount Everest 8848 m (osvojen 1953); Kangchendzönga 8585 m (1955); Lhotse 8501 m (1956); Makalu 8470 m (1955); Dhaulagiri 8172 m (1960); Cho Oyu 8153 m (1954); Manaslu 8125 m (1956). Dovoljno je da citiramo riječi ministra predsjednika Nepala koje su objavljene u predgovoru knjizi i da shvatimo vrijednost ovog izdanja: »Ne samo da Nepal ovom knjigom upoznaje Evropljane sa svojim prirodnim ljepotama, historijskim vrijednim pagodama i ostalim svjedocima stare kulture i civilizacije. Na protiv, ova knjiga će upoznati i mnoge Nepalce sa ljepotama njihove domovine, koji nisu bili u mogućnosti da je propuštuju. Hagen sa svojim suradnicima proputovao je Nepal uzduž i poprijeko te je vjerojatno najbolji njegov poznavalac. Ali Toni Hagen je i dobar prijatelj Nepala, jedini stranac koji je tako mnogo video; on je nadaren istraživalac i strpljiv sakupljač. Ljubitelji i poznavaoци Himalaja s radošću su prihvatali ovu knjigu.«

Iz prošlosti srpskog planinarstva

Ovim historijskim prilogom istaknutog srpskog planinara i planinarskog publiciste Dušana S. Krivokapića »Naše planine« radosno obilježavaju šezdesetu godišnjicu organizirane planinarske djelatnosti u NR Srbiji sa željom, da planinarski oblik rekreativno potrebne i društveno korisne aktivnosti u svim našim narodnim republikama bude prožet naprednim težnjama i da pridonese značajan prilog ubrzoj izgradnji socijalističke Jugoslavije.

Redakcioni odbor

Godine 1901. devetog juna po novom kalendaru¹, u Beogradu je osnovano Srpsko planinarsko društvo. Toga dana u jednoj sali ondašnje Velike škole našlo se na okupu dvadeset osnivača, među kojima je bilo: osam profesora, sedam činovnika iz resora privrede i finansija, jedan šumarski inženjer, jedan lekar i tri trgovca. Planinarska misao došla im je »nešto podsticajem jedne publikacije u izdanju Srpske književne zadruge (»Planina«), a nešto podstrekom Srpskog geološkog društva, kome je na čelu bio... njegov osnivač Jovan M. Žujović².

Ko je bio sazivač toga osnivačkog skupa, ko njegov duhovni pokretač, to pitanje nije razjašnjeno. Zna se samo da je glavnu reč na tome skupu imao Aleksi Stanojević, ondašnji profesor beogradske gimnazije. Stanojević je govorio o značaju »i zadacima ovakvih društava uopšte i u nas posebice«. Iz govornikovih izlaganja vidi se da je on dobro poznavao evropska planinarska društva, počevši od britanskog Alpine Club-a pa do bugarskog Gorskog društva, osnovanog 1899. godine. Ni »Hrvatski planinar«, još od prvoga broja iz 1898. godine, nije mu bio nepoznat. Baš iz toga prvog broja on uzima jedan citat iz Hirčevog članka »O znatnosti i zadaći planinarstva«. Ukažujući na rad hrvatskih planinara, Stanojević je rekao da su njihovi krajevi »tako prikazani i slikom i rečju da ti prikazi čine važne naučne i literarne priloge«, pošto je hrvatsko planinarstvo »naročito podsticalo izvesnu naučnu i književnu aktivnost, koja je uvek bila važno obeležje kulture ovog našeg plemena«³. — Upoznat sa 36 brojeva »Hrvatskog planinara«, koliko ih je izšlo od 1. juna 1898. do 1. maja 1901, i uz to s jednim Hirčevim člankom objavljenim u »Prosvjeti«, Stanojević je nesumnjivo imao jednu temeljitu osnovu za kritičku ocenu hrvatskog planinarstva.

ULOGA I ZASLUGE ALEKSE STANOJEVIĆA

Stanojevićeva uloga u razvoju srpskog planinarstva nije dovoljno rasvetljena. On se lično nije o tome izjašnjavao štampanom rečju. U njegovom članku, pisanim inače po sećanju, i to nakon dvadeset i dve godine, osećaju se izvesne praznine i uopštavanja nekih pitanja. Ističući zasluge drugih ljudi, Stanojević je svojom volumnostima ostavio sebe u zasenku. To se može objasniti najpre njegovom skromnošću kao posledicom jedne visoke lične kulture.

Boraveći državnim poslom u Parizu 1891. godine, inače po struci prirodnjak i naklonjen ispitivačkom radu⁴, Stanojević je svakako imao prilike da se u toj sre-

¹ U Srbiji je u ono vreme važio samo stari, pravoslavni kalendar. Datiranje po novom kalendaru uvedeno je tek zakonom 28. januara 1918. Svi datumi u ovom članku označeni su po novom kalendaru, pa tako i datumi, koji su na citiranim dokumentima, u originalu, označeni po starom kalendaru.

² Prof. A. Stanojević: Planinski sport. PROSVETNI GLASNIK br. 7—8. Beograd, 1923. Str. 408—409.

³ Knjiga »Planina« (odnosno »Šta priča planina«) francuskog geografa Jean Elysée Réclusa (Elize Rekluja) izašla je kao 64. knjiga Srpske književne zadruge u Beogradu 1900.

⁴ Navedeni članak, str. 416—417.

⁵ H-c: Hrvatsko planinarsko društvo. PROSVJETA, br. 14. Zagreb, 1900. Str. 443—446. Iako je članak pod inicijalom, nije se teško domisliti da je njegov autor Dragutin Hirc, prvi urednik »HRVATSKOG PLANINARA«.

⁶ Godine 1898. objavio je svoj putnički dnevnik »Dve nedelje u Staroj Srbiji« (207 stranica). 1901. god. u NASTAVNIKU je objavio raspravu o jeličkom meteoritu i o meteoritima uopšte.

dini obavesti o zadacima planinarskih društava. To jasno izlazi iz njegovog predgovora prevodu Rekljeve knjige »Šta priča planina«. U tome predgovoru, pisanom jula 1900. godine, Stanojević ukazuje kako se »ljubav k prirodi... u prosvećenijim kurgovima zapadne Evrope uzdigla čak i do naročitoga kulta u obliku poznatih alpijskih ili, kako bismo ih mi nazvali, planinskih društava« (str. IV). Govoreći dalje o značaju koji ova knjiga »može imati za onu srpsku publiku koja voli prirodu zbog prirode i koja izlazi u planinu radi planine« (str. V), Stanojević je ustvari time izrazio svoje poglede o planinarstvu.

U Rekljevom delu, međutim, nigde se ne pominju planinarske organizacije. S te strane ova knjiga nije mogla Stanojeviću otkriti ništa novo, niti ga je mogla navesti na kult prirode, pošto je on već bio formirana ličnost (bilo mu je tada 34 godine), čovek s jasno izraženim dispozicijama kako za ispitivanje tako i za uživanje prirode. On je Reklja mogao da uvažava sa sasvim druge strane: po ideološkoj orientaciji kao privrženika Pariske komune, a po struci kao eminentnog prirodnjaka i popularizatora geografije.

Rekljevu knjigu je preveo profesor Dura Milijašević koji je, bez ikakve veze s planinarstvom, svoj prevod ponudio Srpskoj književnoj zadruzi. Našavši da prevod ne zadovoljava — a Milijašević je u međuvremenu umro — Zadruga poverava Stanojeviću da rukopis ispravi i pripremi za štampu. Godine 1899. sredeni prevod »daje se na ocenu Jovanu Žujoviću i Jovanu Cvijiću⁶. U govoru držanom na osnovičkoj skupštini Stanojević nije spominjao Reklju⁷. Spomenuće ga tek 1923. godine u svome članku, kao što je spomenuto i Lobokova (John Lubbock) »Zadovoljstva u životu«, prevedena i objavljena 1910. godine. Po svemu izloženom vidi se da Rekljeva »Planina« nije uticala na pokretanje srpskog planinarstva.

U svome predgovoru toj knjizi Stanojević ne spominje ni Hrvatsko ni Slovensko planinarsko društvo, što dopušta pretpostavku, da u ono vreme, jula 1900. godine, još nije bio o njima obavešten. Takođe, na istom mestu, on ni jednom rečju ne nagoveštava da će se u Srbiji bilo kad osnovati planinsko društvo. Odlučan prelom kod Stanojevića nastaje tek posle onog Hirčevog članka u PROSVJETI, pisanih povodom dvadesetpetogodišnjice Hrvatskog planinarskog društva. Pored hronoloških izlaganja o razvoju planinarskih organizacija u Evropi, Hirčev saopštava na str. 445 i ovo:

»Kako čujemo obstoji planinarsko društvo i u Bugarskoj; u Sarajevu je 'Turistički klub', a ljetos se ustrojilo i 'Planinsko i turističko društvo' u Dalmaciji. U hrvatskom Primorju obстоje od više godina 'Primorsko planinsko društvo', koje reč bi zamire, a vanredno kratka života bijaše 'Lovor' u Osieku⁸. Najzad, pred kraj članka, na str. 446. Hirčev poziva: »Na noge se, a u spomen 25-godišnjice Hrvatskog planinarskog društva; na noge se, da nas potomci ne kore s planinarskog nemara!«

Ovaj Hirčev članak nije mogao Stanojevića ostaviti ravnodušnim. Možda ga je najviše kosnulo saznanje da su i Bugari već osnovali svoje planinsko udruženje. S koje se god strane uzme, jasno je da je Hirčev članak našao odjeka kod Stanojevića i pobudio ga da se odluči za osnivanje Srpskog planinskog društva.

Prema svemu izloženom, vidi se da je Aleksa Stanojević bio idejni pokretač i osnivač Srpskog planinarskog društva.

Što je Stanojević, inače najpozvaniji da određeno saopšti ime pokretača, ovu značajnu činjenicu onako skromno prečutao, ima se pripisati, kao što rekoh, isključivo njegovoj visokoj kulturi. Ako je na sastancima Srpskog geološkog društva bilo kakve reči o planinarstvu, takva reč je mogla da potekne samo od Stanojevića.

Ostaje, najzad, još jedno pitanje: otkuda je Stanojević mogao da sazna baš za onaj Hirčev članak? Našao ga je u Srpskoj književnoj zadruzi, koja je primala i »Prosvjetu« i »Vienac pouci i zabavi«⁹.

Stanojević je zaista s mladićkim oduševljenjem pristupio organizovanju planinskog društva. Sav teret društvenih poslova primio je on na sebe. On je bio i potpredsednik, i sekretar i blagajnik. Svu prepisku on je lično sam vodio, sam pisao, sam potpisivao. Taj neumorni kulturni radnik nesebično se zalagao da pretvodno svoju najužu okolinu — svoje kolege, prosvjetne poslenike — pridobije za planinarske zadatke. Pored rekreativne i ostalih poslova s time u vezi (građenje

⁶ Sreten Stojković i Vladimir Corović: *Istorijske književne zadruge*. Beograd, 1932. Str. 58.

⁷ Iako je u štampu predata 1900. godine, knjiga još nije bila dospjela na tržiste. Zadruga izdanja izlazila su s velikim zakašnjanjem. Stojković i Corović govore o tome na str. 38–39 pomenute istorije.

⁸ Hirčev članak je sam našao 1937. godine baš u biblioteci Srpske književne zadruge, i to sasvim slučajno, tragajući za nekim drugim podacima.

planinskih kuća, staza, kladenaca) Stanojević Društvu postavlja i ove zadatke: »Da potpomaže rad na upoznavanju prirode Srbije i srpskih zemalja uopšte i rasprostire znanja o tome; da se stara o održavanju retkih planinskih biljnih i životinjskih vrsta; da osniva zbirku srpskih prirodnina i etnografskih predmeta«⁹. Stanojević je, dakle, imao na umu i zaštitu prirode i osnivanje jednog ozbiljnog muzeja. Sem toga, predviđa se štampanje »poučnih predavanja i putničkih saopštenja«.

Kao što se vidi, Stanojević je nastojao da, slično Hrvatima, srpskom planinarstvu dadne i jedno popularno-naučno obeležje. Zaorao je duboku brazdu, ali, nاجlost, u tome je ostao usamljen. Od devetnaest njegovih kolega, profesora, koliko ih je bilo u članstvu na dan 8. juna 1902, ni jedan se od njih nije oglasio baš nikakvom pisanim rečju o planinarstvu. Doduše, u Srbiji je u ono vreme cvetala putopisna literatura i popularisale se prirodne nauke, odnosno »širenje korisnih istina u narodu«, kako se Skerlić izražavao, ali to su bile posve individualne akcije vezane uz književne časopise i za pojedine izdavače. Intelektualni krugovi Beograda ostaće ravnodušni prema planinarstvu. Jedino je, izvan Društva, progovorilo pero jednog starog vojnika, inače samoukog, ali cenjenog geografa:

»Želimo da se putovanje po našoj dragoj otadžbini što više rasprostre i omili, jer se tek poznavanjem njenih lepota i dobrota može više i da zavoli... Sem toga putovanje utiče korisno i na srce i na dušu... Neka bi i ovi prilozi išli na širenje ove patriotske zadaće, kojoj u glavnome teži i osnivanje planinskog društva kod nas«¹⁰.

Hod vremena će pokazati da se stari vojnik u tome prevario: 1906. godine ugasilo se Srpsko planinsko društvo. Obnovljeno 7. XI 1909, Društvo će se već iduće, 1910. godine opet ugasiti, no ovoga puta za duži period. Oživeće tek 11. decembra 1922. godine, dozvano glasovima iz Zagreba, iz Ljubljane, pa, u neku ruku, i čak iz Praga.

Druga obnova Srpskog planinskog društva izvedena je bez Stanojevića. Na obnavljačkoj skupštini držanoj 11. decembra 1922. Žujović je, u svojstvu predsedavajućeg, konstatovao »da je od stare uprave jedini od prisutan; da vanredna skupština zaključi nastavak rada starog planinskog društva i da se svi prisutni (43 lica) imaju smatrati članovima društva«¹¹.

Pošto je otklonio svoju dalju saradnju, Žujović je na predlog Stanoja Nedeljkovića izabran za počasnog predsednika i time se konačno oprostio od Srpskog planinskog društva.

Na sednici držanoj 24. aprila 1923. prilikom raspravljanja o planinarskoj propagandi, neko od prisutnih se valjda prisjetio i Alekse Stanojevića. Idućoj sednici 3. maja 1923. prisustvuje Stanojević, ali ovo njegovo prisustvo nije razjašnjeno u zapisniku. Još jednom će se njegov plemeniti glas čuti u nedelju 23. decembra 1923. na godišnjoj skupštini. Pobornik smišljene planinarske propagande, Stanojević govori o značaju pisane reči, predlaže da se planinarstvo u narodu širi putem literature. Još je Stanojević živio u nadi, još se nadao da će seme baćeno njegovom rukom, posle toliko jalovih godina, ovoga puta svakako urodoti plodom. Stvari su, međutim, stojale drugakći. Osim pravnika Andrije Ristića i arhitekte Aleksandra Vasića niko drugi u Srbiji nije baš nimalo mario za planinarsko spisateljstvo.

Time je bila završena planinarska uloga Alekse Stanojevića, duhovnog tvorca i osnivača Srpskog planinskog društva.

* * *

Savest mi nalaže da ovom prilikom spomenem i jedan Ristićev pokušaj vezan uz Alekse Stanojevića. Andrija Ristić, dugogodišnji član uprave SPD-a i jedan od najobrazovanijih srpskih planinara, s proljeća 1930. godine saopšto je Vasiću i meni, kako se nosi mišlju da bi tridesetogodišnjicu Srpskog planinskog društva trebalo obeležiti izdavanjem jedne spomenice. Obavezao nas je da o tome ne govorimo dok rukopis ne bude gotov. Ristić se primio da prikaže Stanojevićeve zasluge, Avalu i Suvu Planinu; Vasić će pisati o Rtnju, Staroj Planini, Peristeri i prvom izletu Srba u slovenačke Alpe; meni su ostavljeni: istorijat srpskog planinarstva, Šar-planina, Korab i Solunska Glava. Krajem ljeta posao je već bio gotov — u

⁹ PRAVILA Srpskog planinskog društva (štampana). Beograd, 1901. Član 2.

¹⁰ General Jovan Mišković: Geografsko-istorijske slike iz Kraljevine Srbije. GODIŠNICA Nikole Cupića, knj. XXI. Beograd, 1901. Str. 88.

¹¹ Iz ZAPISNIKA sednica i godišnjih skupština Srpskog planinskog društva od 1922—1926. god. Beleške sam uzeo 1930.

svemu 165 daktilo-stranica sa trideset fotosa i pet umetničkih crteža u tušu. Društveni član Ludvik Kan, pečatorezac, potudio se da nam pribavi vrlo povoljnu štamparsku kalkulaciju.

Na sednici održanoj 23. septembra 1930.¹² Ristić je dobivši reč istakao: kako je ovo jedinstvena prilika da se ne samo oda priznanje Aleksi Stanojeviću, nego da se i naše Društvo jednom ozbilnjom publikacijom afirmiše. Pošto iduće godine pada šezdesetpetogodišnjica Stanojevićevog života (rođen je 30. III 1865.) i tridesetogodišnjica našeg Društva, Ristić predlaže: da se izda SPOMENICA SRPSKOG PLANINSKOG DRUŠTVA, i da se bezimena kuća na Avali posveti imenu Alekse Stanojevića. Štampanje spomenice stajalo bi 13.500 dinara (750 primjeraka).

Neочекivano Ristićeva izlaganja izazvala su duboki tajac. Dr. Hristić se prvi izjasnio: »To je sve lepo, ali mi nemamo para«. Njemu se pridružio blagajnik Marković dodavši još i to da »Stanojević nije više naš član« (sic!)¹³.

VIDEO SRP. PLAN. DRUŠTVA U POŠUMLJAVANJU BEOGRADSKE OKOLINE

Jedan od članova Društva, šumarski inženjer Milan Obradović pokrenuo je još 1892. godine pitanje o pošumljavanju beogradske okoline, ali to je »za kratko vreme i zaboravljenjo«¹⁴. Deset godina docnije on će pokušati da, putem Društva, ostvari svoju ideju. Njegovu zamisao prihvatio je predsednik beogradske opštine Milovan Marinković, koji se, po Obradovićevom savetu, obratio Srpskom planinskom društvu »s molbom da ono uzme u svoje ruke izvršenje radova oko pošumljavanja okoline beogradske, a opština će da za to dade sva potrebna sredstva«, piše Obradović¹⁵. Društvo se toj molbi odazvalo svojim pismom od 5. III 1902. godine. Shvaćen vrlo ozbiljno, taj posao se razvijao zaista zavidnom brzinom. Već 7. III Obradović je upravi Društva podnio svoj »Referat o pošumljavanju« (četiri polustranice, pisane rukom), iz koga se vidi da je predsednik opštine »svesrdno primio ponudu planinskog društva i gotov je da dâ društvu sva potrebna sredstva«.

U vezi tog referata, Alekса Stanojević je, pismom od 11. III, pisanim njegovom rukom (dve i po stranice), izvestio lično opštinskog predsednika, »da je uprava Društva izradila i program svoga rada na pošumljavanju okoline Beograda od dunavske strane pa preko Karaburme i Laudonovog Šanca«¹⁶. U pismu se, dalje, ističe kako se odmah »može pristupiti kopanju rupa na Karaburmi« i da će nadzor »nad ovim poslom i bliži raspored« vršiti »određeni članovi Srpskog planinskog društva uz pripomoć opštinskog baštovana«. Najzad, u pismu stoji da je Stanojević s tim poslovima »već upoznao opštinskog baštovana«, pa se »prema tome za odpočinjanje rada ištu samo još materijalna sredstva«.

Program za pošumljavanje Karaburme odmah je opština prihvatala i 1. III 1902. već se pristupilo poslu:

»Toga dana u osam časova izjutra sakupilo se na Kalemegdanu oko dve hiljade daka iz svih ovdašnjih srednjih, građanskih i osnovnih škola sa svojim nastavnicima. Pošto su spremljene sadnice podeljene đacima i nastavnicima, krenuo se ovaj svečan pohod, uz svirku vojne muzike i patriotske pesme oduševljene omladine, kroz sred Beograda na Karaburmu, gde su ova drveta odmah i zasadena... »Srpsko planinsko društvo vodiće i dalje brigu i rad oko pošumljavanja okoline Beograda, i staraće se o tome da se zasadena šuma što bolje očuva i odneće«¹⁷.

Opštinski predsednik Marinković, kome je ova besplatna pomoć Srpskog planinskog društva bila svakako dobrodošla, odmah je pokrenuo pitanje o pošumljivanju Laudonovog Šanca. Reč je bila o jednom kompleksu od jedanaest i po hektarima.

¹¹ Navedeni članak, pomenute NOVINE br. 20, str. 167.

¹² Toj sednici su prisustvovali: predsednik inž. St. Nedeljković, potpredsednici dr. Milan Hristić i dr. Dušan Mitrović-Spirta, član upravnog odbora Ristić, blagajnik Boško Marković i sekretar Krivokapić.

¹³ Kuća na Avali ubrzo je dobila ime — »Dom dr. Dušana Mitrovića«. Mitrović je, prilikom izleta na Bukulju, naprasno preminuo 26. oktobra 1930. godine na železničkoj stanici u Arandelovcu (bio sam i ja prisutan).

¹⁴ Milan D. Obradović: Pošumljavanje okoline Beograda (sa higijenskog i estetičnog gledišta). BEOGRADSKA OPŠTINSKA NOVINA, br. 19, XIX. Beograd, 1902. Str. 159. — Ovaj članak je u nastavcima objavljen u šest brojeva pomenutih NOVINA: br. 15, str. 126; br. 16, str. 135; br. 17, str. 141; br. 18, str. 152; br. 19, str. 159 i br. 20, str. 166.

¹⁵ Toponim Karaburma potiče od turskog KAJABURUN, što znači stenoviti rt. Laudonov Šanac je nazvan po austrijskom generalu Laudonu koji je 1789. godine zauzeo Beograd. Po njemu je nazvan i onaj GAJ u ličkom Buniću.

¹⁶ Obradović: navedeni članak, pomenute NOVINE br. 20, str. 167.

tara, kupljenom od privatnih lica »u celji podizanja šume«. Zbog toga je uprava Društva zamolila Obradovića i njegovog kolegu Drag. Jaralovca da to pitanje pro- uče. Dne 18. jula 1902. oni su Društvu podneli svoj stručni izvještaj (tri velike stranice pisane rukom) o merama koje bi »trebalo preduzeti u pogledu podizanja šume, kao i o samome načinu pošumljavanja ovoga prostora«.

Raščlanjen u šest tačaka, taj izveštaj predviđa: 1) Raspored i kopanje rupa i izbor sadnica; 2) geodetski premer radi izrade situacionog i kulturnog plana; 3) po- dizanje šumskog rasadnika, »najmanje od četiri araa«, i njegovo snabdjevanje vo- dom; 4) postavljanje čuvara rasadnika; 5) eksproprijaciju nekih imanja; 6) na- bavku četinarskog semena koje treba da se dobavi ili iz Innsbrucka ili iz Wiener- neustada.

Nije, međutim, poznato šta je dalje urađeno po tome šumarskom predlogu. Po svemu izgleda da je i samo Društvo, uviđajući složenost pokrenutog pitanja, diglo najzad ruke od započetog posla, koji mu je stvarno bio nametnuto njegov član Obradović, koristeći se autoritetom predsednika beogradske opštine. Pa ni samom Stanojeviću taj posao nije mogao biti baš sasvim u volji, jer umesto da se razmahne planinarstvom, on se, sticajem okolnosti, prosto našao u položaju Obradovićevog administratora. Tako je ustvari i bilo. Stanojević je bio opterećen celokupnom pre- piskom s predsednikom opštine, dok se Obradović, kao suhoparni stručnjak, držao isključivo svojih stručnih poslova. Ali, kad Društvo već nije moglo ničim drugim da se afirmiše, Stanojević se nije ustezao da mu i s ove strane pruži podršku, ma da priroda ovakvog posla nije mogla da odgovara njegovim stručnim i književnim dispozicijama.

PRVI POBORNICI REKREACIJE U SRBIJI

Tretirajući problem pošumljavanja »sa higijenskog i estetičkog gledišta«, Obradović je time ustvari propagovao rekreaciju. Uostalom, to se vidi iz njegovog pisanja: »I Pešta i Beč i Berlin... imaju u neposrednoj blizini lepe i uredene šume, u kojima velikovaraška publika nalazi naslade i uživanja posle napornog i teškog rada u zatvorenim prostorima«¹⁸. Prema Obradoviću, »ni Topčider ni Rakovica ni Kijevo nemaju uslova zdravstvenih za uživanje u prirodi, no njoj nedostaju drugi uslovi: komunikacije, skloništa, potrebne životne namirnice itd.« Zbog toga, on nastoji da se najблиže beogradska okolina zasadi šumom, »u kojoj će se stvoriti vremenom uslovi za uživanje kao: podizanje kavana i gostiona, kuglana, streljista i drugih ustanova za provodnju«¹⁹.

Pitanjem uredenja Avale u svrhu rekreacije također se, možda i prije Obradovića, zanosio Milan Despotović, željeznički činovnik. Svoje poglеде o tome izložio je pismom Srpskom planinskom društvu 11. juna 1902. godine. Despotovićevo pismo počinje ovim uvodom:

»Kad god bacim pogled na Avalu, meni se srce para što ona i dandanas štriči onako pusta i divlja, i što mi od nje ni dandanas još nismo stvorili pravi vilinstan, perivoj, raj — na čemu da nam zavidi ceo svet, ali da dolazi da se i on uz nas prirodne milošte i lepote nauživa.«

Unekoliko upoznat s inostranim turizmom, Despotović je još oko 1899. godine predlagao najprije upravi srpskih državnih željeznica da se ona prihvati uređenja Avale, »pa da od Avale stvori ono što je direkcija mađarskih državnih željeznica stvorila od Abacije (Opatije). Međutim, željeznička uprava »nije na ovo ni glavu okrenula... iako ima primera na Abaciji, šta se sve može učiniti i stvoriti samo kad se hoće i kad se ima ukusa za nešto«, — žali se Despotović.

Razočaran na toj strani, Despotović se zatim obraća lično predsedniku beogradske opštine Mankoviću. Kako ni kod njega nije našao razumevanja, on se najzad obraća Srpskom planinskom društvu, kome predlaže, »da ono uzme uređenje Avale u svoje ruke; da preduzme korake u ovom pogledu i da s državom utvrdi uslove i način pod kojima bi ono uzelo i održavalo Avalu pod strogiom nadzorom državnim«. Na taj način, kaže, »Beograd bi dobio jedan predeo za izlete i radi uživanja i radi provodnje, i osobito radi zdravstvenih potreba.« — Stanojević je Despotovićevo pismo saopštio na sednici uprave 14. juna 1902, ali nije doneta nikakva odluka.

Obradović i Despotović nisu bili ni planinari ni ljubitelji izleta u smislu Stanojevićevih koncepcija, ali oni su ipak, svaki na svoj način, težili jednoj istoj svrsi:

¹⁸ Navedeni članak, pomenute NOVINE br. 19, str. 159.

¹⁹ Navedeni članak, pomenute NOVINE br. 19, str. 159.

da Beograđanima stvore terene za rekreaciju. To su, dakle, bili prvi aktivni propagatori rekreacije u Srbiji.

Međutim, obojica preteruju u tome što Avalu prikazuju kao neki divlji, puštinjski, gotovo anekumenski predeo. Doduše, za vreme kneza Miloša Avala je bila gola, ali on je naredio da se zagradi, stavi pod zaštitu »i tako se šuma podigla«²⁰. Na zapadnom podnožju Avale, kojim vodi »kragujevački drum«, odvajkada je postojalo nekoliko mehana, snabdevenih pićem, hlebom, sirom i mesom. Najpoznatija je bila mehana »Daščara« u šumi iznad puta. Ova mehana je ucrtana u svim starim specijalnim kartama. Saobraćaj je doista bio i težak i spor. Valjalo je ići pešice ili, slučajno, kakvim zaprežnim kolima. Tek od 15. septembra 1884. godine moglo se putovati železnicom do Resnika ili Ripnja, a dalje do vrha Avale još čas i po peške²¹. Još prije 1901. godine na Avali je postojalo »šumarsko nadleštvo«. Pominjući u svome pismu ovu šumarsku ustanovu, Despotović izražava svoje priznanje državi što se potrudila »da se koliko toliko stvari mogućnost za penjanje na Avalu i uživanje na njoj«. Iz njegovog pisma takode vidimo da je i on »uzeo učešća u izletu kog je učinilo i planinsko udruženje i radničko udruženje«. — I onakva kakva beše, Avala je, kao što vidimo, bila ipak posećivana.

Rekreacija je u Srbiji bila poznata u vidu teferića i boravaka u banjama. Praznikom su Beograđani s prostiračima i zembiljima hrane izlazili u Topčider i Košutnjak. Imućnije porodice praznikom bi boravile u svojim vinogradima po Topčiderskom brdu i Dedinju. Omladina se obično zabavljava na Kalemeđanu, nalazeći razonode »u rvanju, skakanju i bacanju kamena« s ramena²².

Smisao za letovanje bio je prilično razvijen. Sledeći redovi slikovito pričaju kako su Beograđani pre sedamdeset godina putovali na godišnji odmor:

»Treba samo sići na železničku stanicu, naročito za vreme ferija i banjske sezone, pa se uveriti kakva je to tortura putovati železnicom... Pred biletarnicama stoje uvrstani putnici, tesno pripjeni jedni uz druge, i jedni druge potiskujući... Ljudi jure vozu da uhvate mesta, žene trče za njima vukući decu, koja, radoznala, zazjavaju levo i desno«²³.

PROFESIONALNI SASTAV ČLANSTVA 1901. I 1909. GODINE

Srpsko planinsko društvo sačinjavali su samo intelektualci. Prema jednom spisku iz ruke društvenog blagajnika dr Sv. M. Markovića, godine 1901. Društvo je imalo pedeset sedam članova. Tek 8. VI 1902. prinovljen je još jedan član, dopisan Stanojevićevom rukom.

U spisku se nalaze dva ženska imena. Gospodica Katarina Protićeva zapisana je pod rednim brojem 30, a gospodica Jelica Višekova pod red. br. 44. To su bile prve srpske organizovane planinarke.

Profesionalni sastav članstva izgledao je ovako: 3 velikoškolska i 17 srednjoškolskih profesora, 13 državnih i 3 privatna činovnika, 5 pravnika, 1 šumarski inženjer, 1 pop, 2 tehničara, 1 student prava, 3 hemičara, 1 lekar, 1 rudarski geolog, 3 trgovca i 3 penzionera.

Posle svoje obnove 1909. godine, Društvo je brojalo svega šesnaest članova, sve novi ljudi, izuzev trojice: Žujovića, prof. Svetolika Radovanovića i prof. Radosava Vasovića. Stanojevića medu njima nema zbog toga što se on tada nalazio na službi u Leskovcu.

Socijalna struktura članstva ostala je ista, samo su se izmenile profesije, i to na štetu prosvetnih radnika. Među članstvom se razlikuju: 1 ministar (prosvete, Žujović), 1 velikoškolski i dva srednjoškolska profesora, 1 apotekar, 1 trgovac, 1 student, 1 tehničar, 2 privatna činovnika, 2 oficira, 3 penzionera i 1 državni činovnik.

²⁰ Rista T. Nikolić: *Okolina Beograda — Antropogeografska ispitivanja. SRPSKI ETNOGRAFSKI ZBORNIK*, knjiga peta, Beograd, 1903. Str. 923.

²¹ Prvi izletnički autobus na relaciji Beograd—Avala pušten je u saobraćaj 20. marta 1927. (prema bilješki iz knjige posjetilaca planinske kuće na Avali u periodu 1925—1931. godine).

²² Milan Dj. Milićević: *Uspomene (1831—1855)*. Beograd, 1952. tr. 82.

²³ Kosta N. Hristić: *Zapis starog Beogradantina*. Beograd, 1923. Str. 325—326.

Zanimljivo je napomenuti da su ovoga puta svi članovi ušli u upravu. Za svakog se našla funkcija. Predsedništvo su sačinjavali: predsednik, dva potpredsednika, blagajnik, ekonom i dva sekretara. Od ostalih, pak, šestorica su birana u upravni a trojica u nadzorni odbor.

Ali ni ovoga puta, kao što smo videli, Društvo nije moglo da uhvati korena.

PLANINARI DRUŠTVA »JUGOSLOVENSKI TURIST«

Početkom 1932. godine jedna grupa planinara — docnije nazvani disidentima — bez ikakvog konflikta istupila je iz Srpskog planinskog društva i prišla društvu »Jugoslovenski turist«.

Osnovano u Beogradu 5. oktobra 1930. inicijativom don Stanka Banića, poznatog hrvatskog javnog radnika, društvo »Jugoturist« se uglavnom bavilo priređivanjem zajedničkih putovanja po zemlji i inostranstvu. Njegova »PRAVILA« bila su identična s pravilima vojvodanskog društva »Fruška Gora« i makedonskog »Juga«. Pa ipak, »Fruška Gora« je odmah jednim energičnim pismom Ministarstvu trgovine i industrije tražila da se, »usled štetnog paralelizma«, zabrani rad društva »Jugoturist«²⁴.

Disidenti su u okviru »Jugoturista« osnovali planinarsku sekciju, koju je Banić sve do svoje smrti (umro je jula 1933.) svestrano pomogao. Aktivnost sekcije ubrzo se osetila i na terenu, i kroz štampu i na beogradskoj radio-stanici. Upravo, iz ove sekcije potekli su prvi planinarski radio-predavači u Srbiji.

Prvo predavanje pred mikrofonom bilo je predavanje o Korabu, 3. septembra 1932. Predavanja su držana i na Kolarčevom narodnom univerzitetu. Zapaženo je predavanje o slovenačkim planinama, koje je održao Aleksandar Vasić 19. januara 1933²⁵. S druge strane, sekcija je pripremala kartu Šar-planine, monografiju o Avali, zatim brošure o Korabu, Šar-planini i velikim makedonskim jezerima. Uspostavljena je pismena veza s planinarskim društvima u Poljskoj, Austriji, Čehoslovačkoj i Bugarskoj. S njima je vršena razmjena fotografija i informativnih podataka o planinskim oblastima.

Sekcija je najzad svoju organizacionu mrežu počela da širi i po unutrašnjosti Srbije. U Čačku je postojala podružnica, koju su vodila braća Milovanovići, novinari. Pri povratku članova sekcije s jednog izleta po ibarskim planinama, 16. aprila 1933. održano je u Čačku propagandno predavanje s projekcijama²⁶.

Beogradska opština bila je voljna da potpomogne izdavanje monografije o Avali, ali tu su se isprečili upravljači Srpskog planinarskog društva i opština je obećanu pomoć (100 000 dinara) povukla. Sekcija je od svega mogla da izda samo kartu Šar-planine u hiljadu primeraka.

Sekcija se, prikupivši svu potrebnu dokumentaciju, energično angažovala za prijem »Jugoturista« u članstvo Saveza planinarskih društava Jugoslavije. Iako na saveznom planinarskom kongresu u Mariboru 6. januara 1933. nisu bili predstavnici »Fruške Gore« i Srpskog planinskog društva, njihove sugestije bile su već date predsedništvu kongresa. Molba »Jugoturista« je odbijena s motivacijom da u Beogradu već postoji jedno planinarsko društvo. Pritom se, međutim, zaboravljalo na »Skalu« u Ljubljani, na »Sljeme« i »Runolist« u Zagrebu, na »Kosmos« i »Romaniju« u Sarajevu.

Lišena osnovnih povlastica koje je trebalo da pruži svojim članovima, sekcija je najzad morala da obustavi svoj rad. Prilikom fuzije »Jugoturista« s Jugoslovenskim turing-klubom oktobra 1933, sekcija je odbila saradnju s tim klubom, smatrajući da joj tu nije mesto. Krajem 1933. godine članstvo je obavešteno da se sekcija raspušta. Prigodom raspuštanja sekcija je imala 346 članova; predsednik je bio inž. Atanasije Pejičinović, potpredsednik arh. Aleksandar Vasić, blagajnik inž. Margita Zrnić, sekretar Dušan S. Krivokapić.

²⁴ Kopiju toga pisma (tri daktilo-stranice bez proreda) dostavio je Gaja Gračanin 11. novembra 1930. Srpskom planinskom društvu tražeći da se i ono pridruži zahtevu »Fruške Gore«, ači SPD se od toga uzdržalo i, sve do pojave disidenata, nije preduzimalo nikakve korake na štetu »Jugoturiste«.

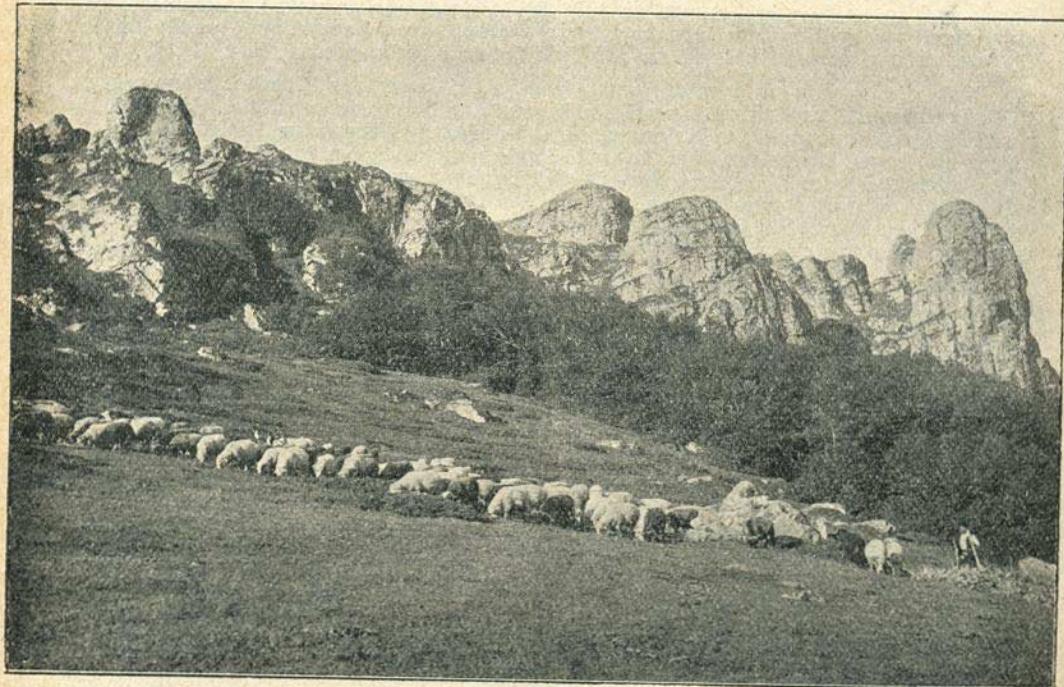
²⁵ Vidi: PLANINSKI VESTNIK, br. 2, 1933., str. 58.

²⁶ O svemu tome pisao je nedjeljni list CACANSKI GLAS, naročito u brojevima od aprila 1933. Ja ne mogu da ih citiram, pošto su mi propali za vreme rata.

Vasić je zatim došao na neobičnu misao: da u Beogradu osnuje podružnicu ili Slovenskog ili Hrvatskog planinarskog društva. Ali opet su se isprečili upravljači Srpskog planinskog društva, a disidentima je skrenuta pažnja na policijsku upravu grada Beograda, bez čieg se odobrenja podružnica nije mogla da osnaži.

Ipak, i za ono kratko vreme koliko su delovali, disidenti su uspeli povući jednu skromnu brazdu, koja ne ostaje nezapažena u istoriji jugoslovenskog planinarstva. Prikazujući njihovu kartu Sar-planine, ugledni planinski pregalac Slovenije dr Josip Tominšek je zapisao:

»Mi prav toplo pozdravljamo to zelo praktično delo, ki nam kot prvo te vrste turistično otkriva to znamenito pogorje v Srbiji in na naše veselje kaže, da se i ondi pričenja sistematična gojitev planinstva. Ker ne dvomimo da se bo o tej smeri nadaljevalo — saj so propagatorji znani kot energični in požrtvovani možje«²⁷.

Babin Zub na Staroj planini (Srbija)

Foto: Č. Kušević

²⁷ PLANINSKI VESTNIK br. 1, 1933., str. 23.

Na desnoj obali rijeke Neretve, a zapadno od željezničke pruge Sarajevo—Mostar, diže se prostrani i visoki masiv Ćvrsnice. Sa sjevera omeđen je duboko usjećenom dolinom Neretvine priroke Doljanke, a s juga još strmijom dolinom Drežanke, koja Ćvrsnicu dijeli od Čabulje. Duboke kanjonske doline Neretve, Doljanke i Drežanke daju Ćvrsnici naročito obilježje. Strme i šumom obrasle strane tih dolina daju Ćvrsnici izgled golemog utvrđenog grada, čiji su rubovi načičkani tornjevima, kulama i obrambenim zidinama.

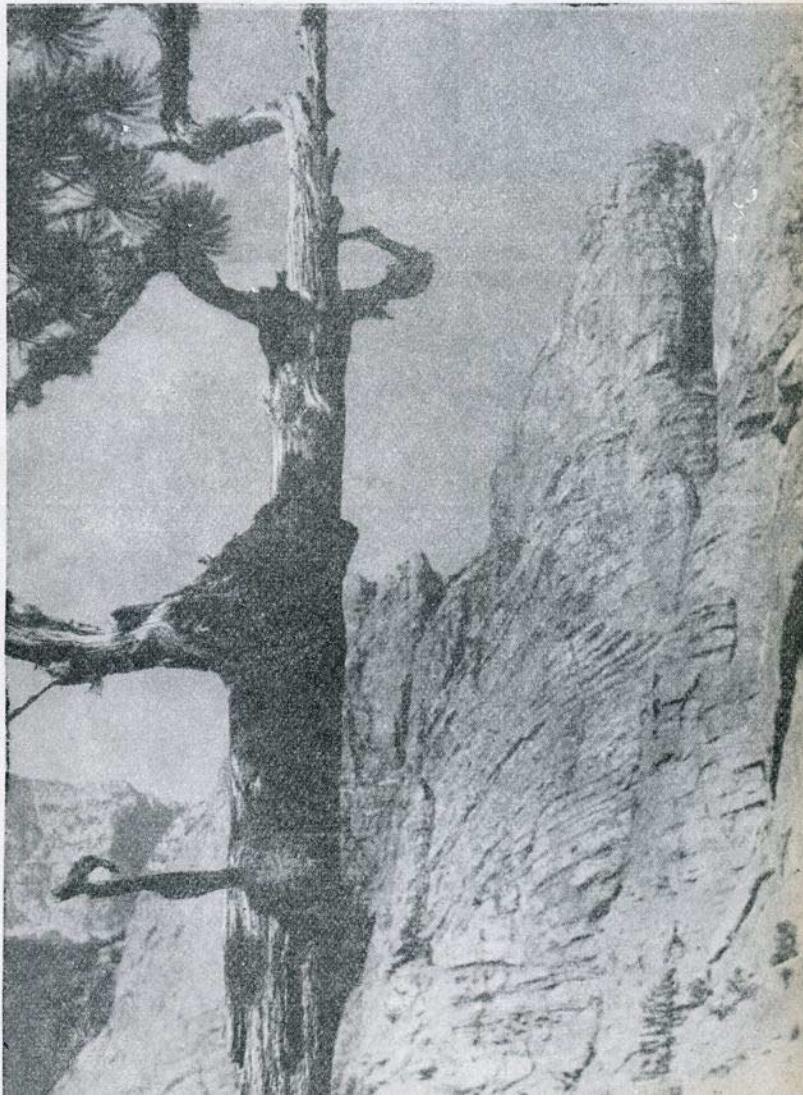
Posebno treba spomenuti Divlju Grabovicu, romantičnu dolinu oštro usječenu u tijelo planinskog masiva. Poput kamenog kotla okružena je orijaškim stijenama Mededa, Kukova, Plase, Strmenice. Pruža toliko doživljaja, da se zbog nje ne može s Ćvrsnicom mjeriti ni jedna naša planina.

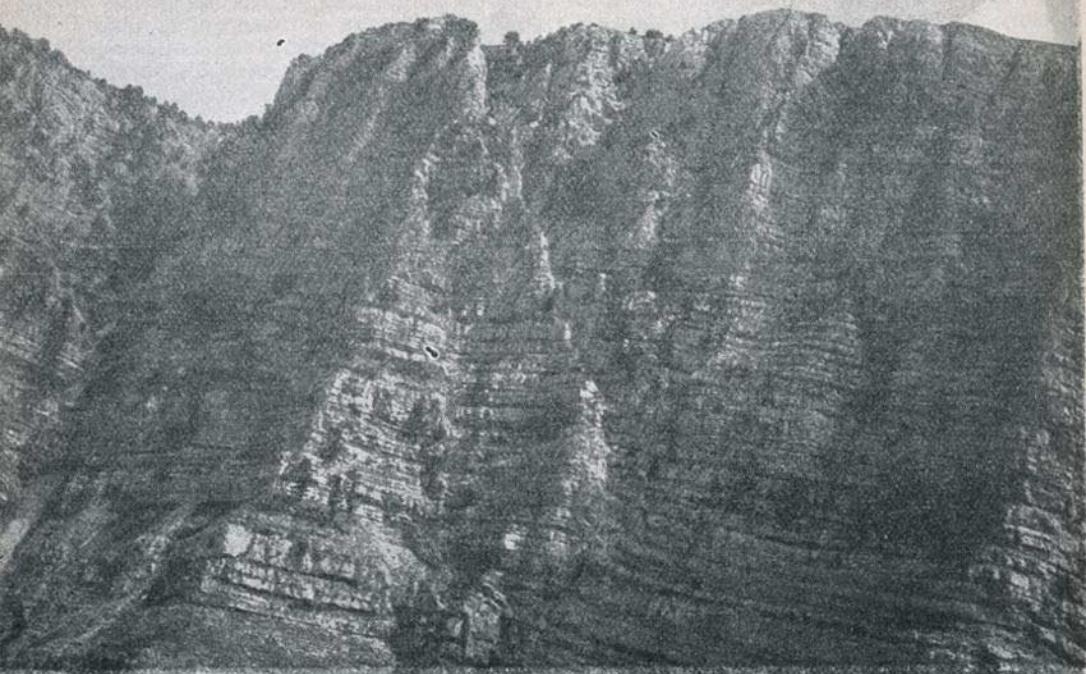
Ćvrsnica se ubraja među najviše bosansko gorje, a po prostranstvu sigurno zauzima prvo mjesto. Njen masiv raskomadan je u tri velika zasebna područja, Plasu, Muharnicu, Veliku i Malu Ćvrsnicu. Upoznavanje Ćvrsnice iziskuje nekoliko godina planinarenja. Tri dana hoda potrebno je da bi se samo u jednom pravcu prošlo Ćvrsnicom.

Masiv Ćvrsnice okružen je nekoliko stotina metara visokim stijenama, iznad kojih se prostire bezvodna visoravan posve kraških obilježja. Zimi je to prekrasan teren za alpinističko skijanje. Sredinom planinskog sklopa vuče se vitki lanac V. Vilinca (2.228 m), sa najvišim vrhom Ćvrsnice.

Ć V R S N I C A

Jugoistočna stijena Velikog Kuka, izvanredno teška i visoka stijena, koju su svladali zagrebački alpinisti 1939. godine nakon 22-satnog penjanja. Fotografiju je snimio pokojni M. Dragman, pobjednik stijene, i jedan od najspasobnijih hrvatskih alpinista predratne generacije.

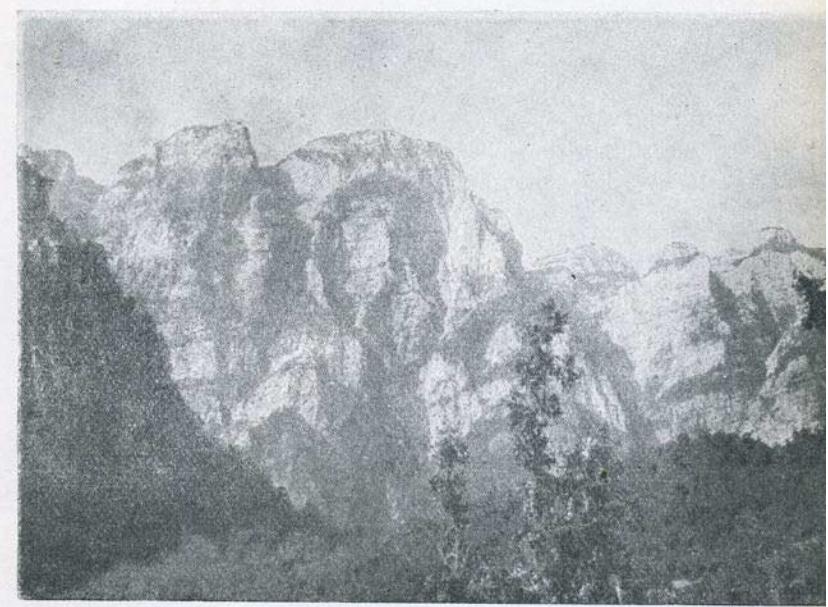
Stijene u dolini Grabovice

Foto: M. Dragman

Planinarska kuća HPD-a pod V. Vilincem na 1961 m (1939. g.)

Na Ćvrsnici razlikujemo tri visinska stepena. Prvi od njih je predgorje, koje seže u visinu od oko 1200 metara, a obrasio je šumom, u nižim položajima bjelogoričnom, a u visini od preko 1000 metara crnogoricom. Iz tog predgorja odjednom se dižu strme stijene, mjestimično put zida visokog do 500 metara. Iznad stijena prostire se visoravan nalik kamenitoj pustoši. Ovdje ima tek po koja munika i nešto više klekovine. Sa visoravni izdižu se gorski grebeni građeni od pločastog vapnenca. Ćvrsnica je zanimljiva i s botaničkog gledišta. Naročito se ističe Sibirea croatica, vrlo rijetka biljka, koja u Evropi raste samo na Velebitu, Čabulji i Ćvrsnici. Prvi ju je našao na Velebitu jedan botaničar iz Budimpešte 1906, a na Ćvrsnici ju je našao 1923. naš botaničar prof. Karlo Bošnjak. U lovačkom svijetu Ćvrsnica je poznata kao jedno od najbogatijih lovišta divokoza. Rijetko kad se događa, da ih planinar ne susretne i to redovito u dosta velikom broju, naročito u Divjoj Grabovici.

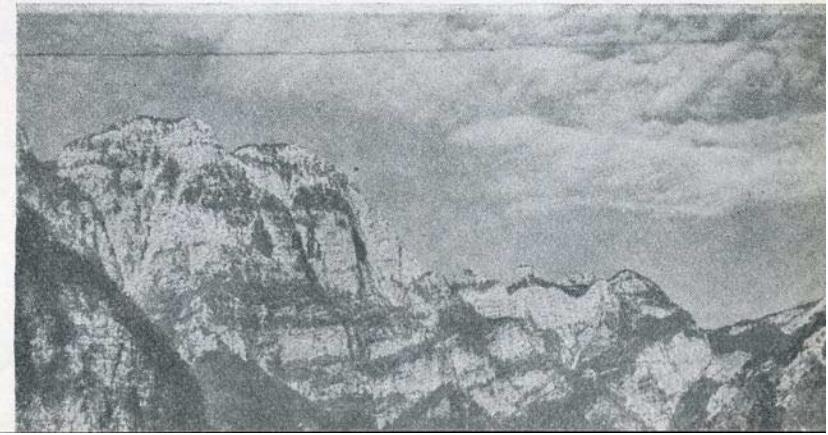
Slika gore:

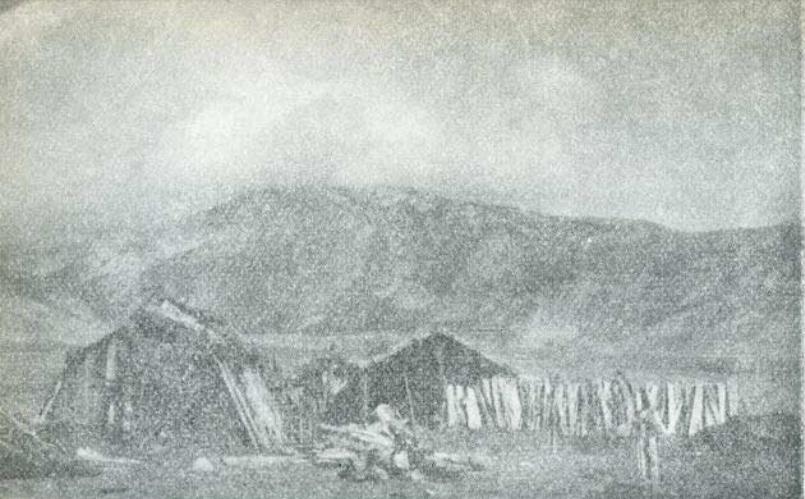
Predratna kuća
HPD-a pod V. Vilincem

Slika u sredini:
Merića stijene

Slika dolje:
Radava sa Merića
stijenama

Foto: J. Plaček

U planini nema stalnih naselja. Samo preko ljeta postoje ljetni pastirski stanići, u kojima pastiri provedu ljetno radi iskorištavanja paša sa svojim stadima. Vrlo su siromašni, ali bistra i gostoljubivi.

Na skrajnjem zapadu Ćvrsnice, između nje i Vran planine, leži krasno Blidinjsko jezero. Dugo je kilometar i po, a široko jedan kilometar. Ni je duboko i za ljetne žage znatno spadne njegova razina.

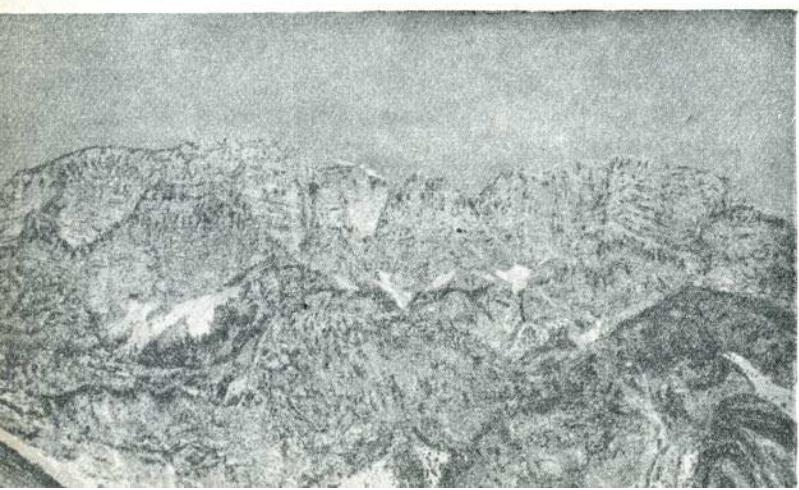
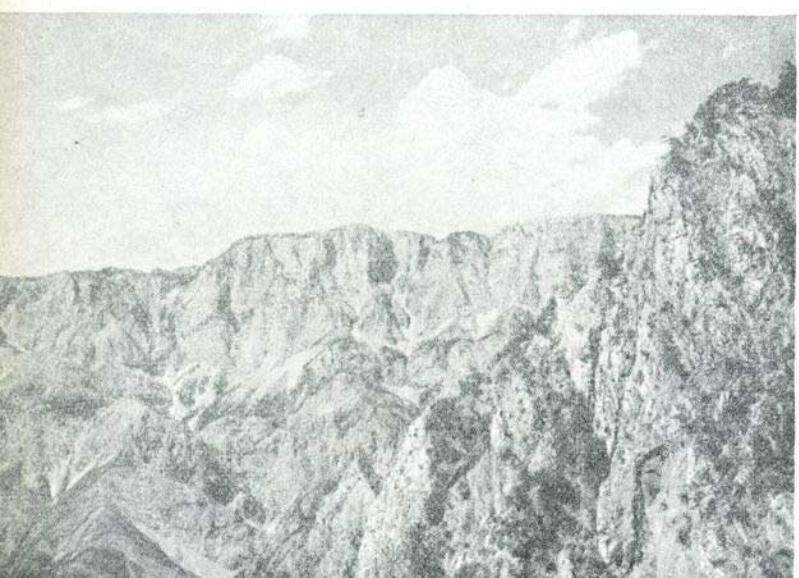
Ćvrsnica je već oduvina privukla planinare na svoje vrhove, unatoč strmine svojih prilaza. »Hrvatsko planinarsko društvo« sagradilo je pod Velikim Vilincem 1939. godine planinarsku kuću. Podignuta je bila na visini od 1961 m pa je to ujedno bila i najviša planinarska kuća koju je podigao »HPD« u toku svog gotovo 70-godišnjeg djelovanja. Kuća još i danas postoji, ali je nekoliko puta morala biti obnavljana, jer je bila provaljivana i postradala od požara. Sada se za nju briju bosanski planinari, koji Ćvrsnicu često posjećuju.

*Slika gore:
Pastirske kolibe*

*Slika u sredini:
Pogled na Strmoglavnici sa Glasinca na Čabulji*

*Slika dolje:
Pogled na Strmoglavnici sa Ramine kose na Čabulji*

Foto: J. Plaček

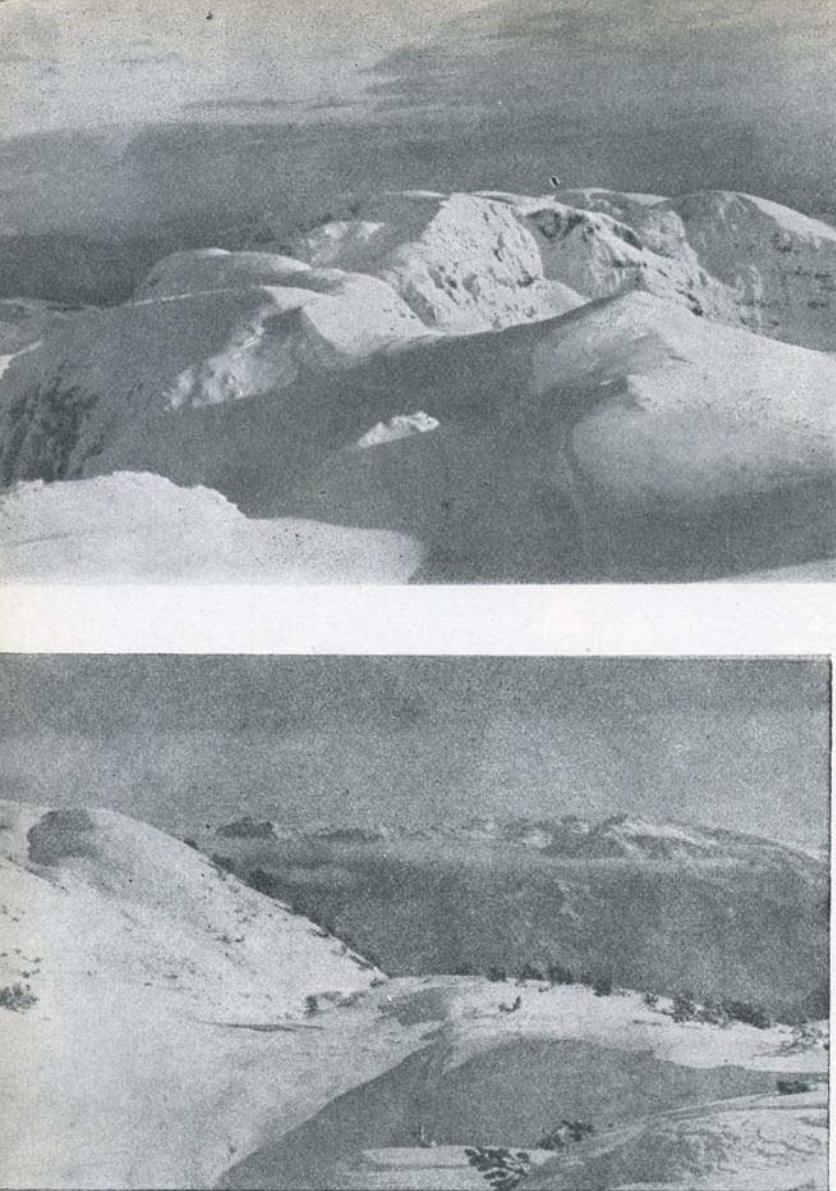

Strmoglavnica

Foto: Dr. R. Simonović

Na južnu stranu Čvrsnica se ruši u dolinu Doljanke stijenom i siparima duboko 1700 metara. Najstrmije mjesto zove se Strmoglavnica. Na slici vidi se samo najgornji dio Strmoglavnice. Narod priča da je to ime stijena dobila zbog toga, što se ovdje strmoglavila jedna čobanica koju je niza stijenu oborio jedan ovan iz njenoga stada. Sliku je snimio prije otprilike pola stoljeća dr. Simonović, liječnik iz Sombora, koji je ljepotama ove planine bio tako oduševljen, da je napisao slijedeće riječi: »Kad sam prvi puta bio u dolini Drežanke 1891. godine, tako su me općarale strme stijene, okomiti zidovi, vrhovi i provalije, da sam poslije još tri puta dolazio na Čvrsnicu...«

Naročito je značajna za posjećivanje i poznavanje Ćvrsnice bila godina 1939. Grupa zagrebačkih alpinista započela je te godine svoje djelovanje u čvrsničkim stijenama i do 1941, kada je rat prekinuo njihov plođan rad, izvršila desetak prvenstvenih alpinističkih uspona. Taj rad nastavili su zagrebački alpinisti i poslije rata, izvršivši 1948. još nekoliko prvenstvenih uspona.

Stijene Ćvrsnice su pravi eldorado za alpiniste. Naročito mnogo mogućnosti pruža golema barijera Pešti-brda i Merića kuk. Veliki kuk, koji je 1939. svladao navez Brezovački-Dragman, vjerojatno je naša najviša stijena, visoka je 1350 metara. Uspon je bio skrajnje težak i naporan, a trajao je 22 sata penjanja.

Slika gore:
Pogled s Jelenka na južni dio Ćvrsnice

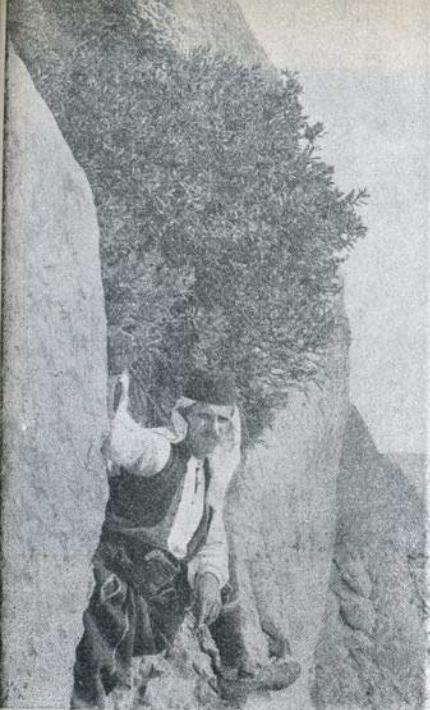
Foto: J. Sigmund

Slika u sredini:
Pogled sa Janjičak vrela prema Prenju

Foto: B. Felčar

Slika dolje:
Pogled sa Težovnice prema Veležu

Foto: B. Felčar

Lijevo: *Sibirea croatica*

Foto: Dr R. Simonović

Gore: *Blidinjsko jezero*

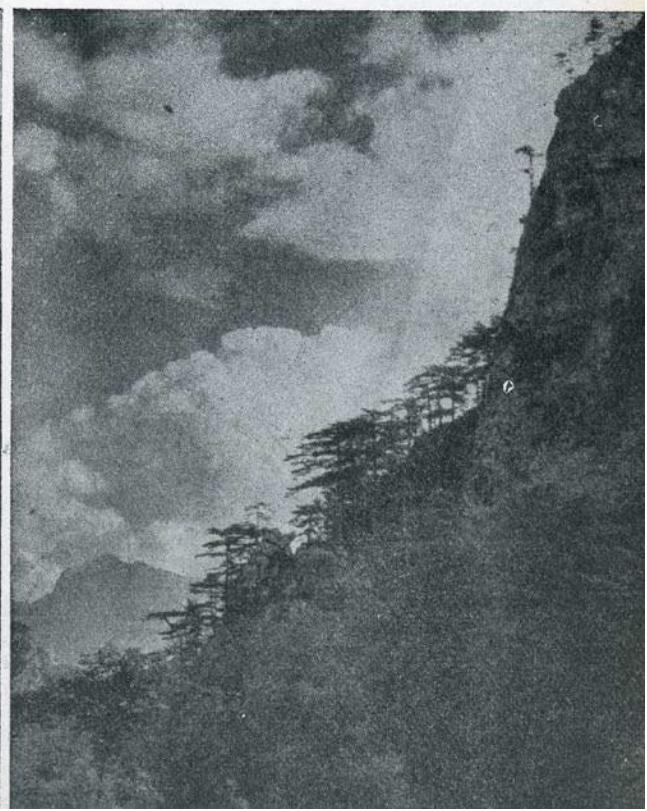
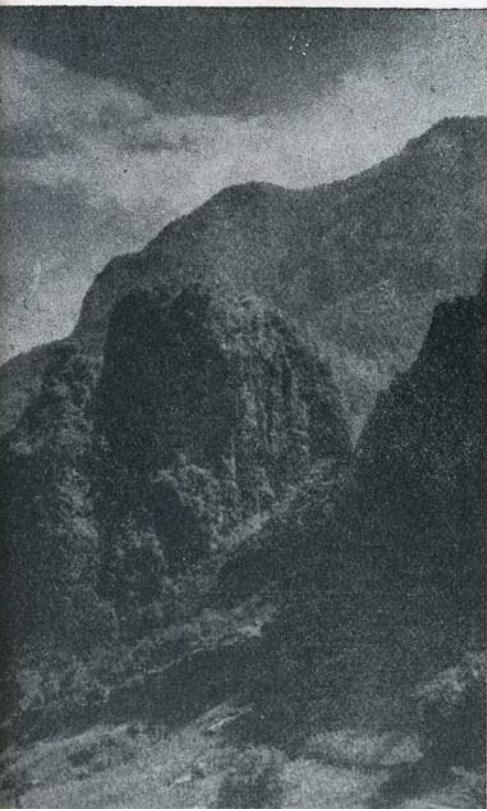
Foto: J. Kahn

Dolje lijevo: *Dirja Grabovica*

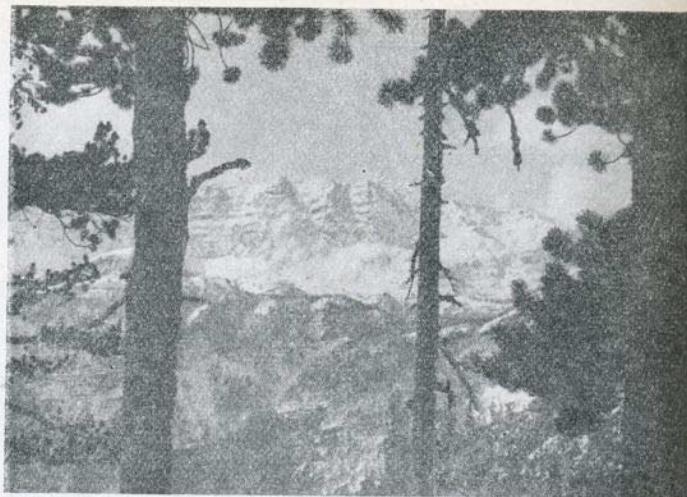
Foto: Dr M. Plotnikov

Dolje desno: *Žlijeb*

Foto: Dr M. Plotnikov

Pogled sa Strmenice na barijeru Pešti-brda, gdje su naši alpinisti do sada izveli desetak prvenstvenih penjačkih uspona (Foto: G. Jereb).

Detalj u jugoistočnoj stijeni Velikog kuka, snimljen prilikom prvenstvenog uspona izvršenog 1939. godine (Foto: S. Brezovački).

In memoriam

BRANIMIR PIPINIĆ

Dne 28. prosinca 1960. godine podmukla, neizlječiva bolest oduzela je marljivog suradnika našem časopisu i vrsnog organizatora planinarskoj organizaciji u Hrvatskoj, Branimira Pipinića. Gubitak ovog požrtvovnog planinara utoliko je teži za našu organizaciju, što smo u njemu izgubili jednog od rijetkih prosvjetnih radnika, koji je u svom pedagoškom radu upravo pasionirano širio planinarske ideje kod omladine koja mu je povjerena. Gubitak je osim toga teži, što ga je smrt pokosila upravo na vrhuncu njegovog pedagoško-planinarskog djelovanja. Umro je u 37. godini života, ostavivši za sobom troje malodobne djece.

Branimir Pipinić rodio se 2. travnja 1923. godine u Križevcima. Studirao je geografiju na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Nakon završenog školovanja najprije je službovao u Žumberku. Iako izoliran u zabitnom provincijskom mjestu, uspješno se odhrvao opasnostima koje intelektualcu prijete u takovoj sredini. Kao dokument iz toga razdoblja izašla su u našem časopisu dva njegova članka: Nešto o Žumberku (1952, 80) i Kroz Žumberak (1953, 349).

Nakon premještaja u selo Hrašćinu u Hrvatskom zagorju Pipinić novim poletom obilazi planine svog područja. Naročito je zavolio Ivančicu, o čemu govore njegovi članci: Ivančica (1952, 169), Po obroncima Ivanšćice (1955, 97) i Uzdži i poprijeko Ivančice (1957, 145).

Svoje vanredne pedagoške sposobnosti i simpatije koje je stekao kod učenika posve je stavio u službu planinarstva. Planinarsko društvo koje je u Hrašćini ubrzo procvjetalo pod njegovim utjecajem postalo je uzornom organizacijom u Hrvatskoj. Taj plodni rad dokumentarno ilustriraju njegovi članci: Prvi put s najmlađima na Ivanšćici (1952, 169) i Piramida nad Hrašćinom (1954, 309), također izašli u našem časopisu.

Premještajem u Zagreb trebalo je započeti, novo, najplodnije razdoblje njegovog djelovanja, no ubrzo je bolest započela svojim razornim djelovanjem. Sva nastojanja i niz operacija ostali su bez uspjeha. Praznina koja je ostala za Branimirom Pipinićem dugo će se još osjećati u našoj sredini.

Dr Željko Poljak

ZVONKO PAŠER

Dne 5. ožujka ove godine smrtno je nastradao u Jalovcu mladi zagrebački alpinista, student Zvonko Pašer. On se na prijevoju iznad kuloara Jalovca odijelio od svojih drugova i otišao u stijenu. Slomljeni cepin, koji su pronašli planinari, bio je znak da je došlo do nesreće. Gorska služba spasavanja iz Jesenica našla je tijelo unesrećenog Pašera s južne strane grebena Jalovca. Poginuo je u 21. godini života. Rodio se 24. VII 1940. u Podnjevu. Odrastao je

u Zagrebu, gdje je maturirao i započeo studij povijesti na Filozofskom fakultetu. Premda se planinarstvom počeo baviti tek prije četiri godine, svojim neobično marljivim radom, učestvovanjem u brojnim akcijama, logorovanjima, orientacionim marševima, sletovima, tečajevima i radu GSS-a stekao je ubrzo veliki krug prijatelja i znanaca, a svojim organizatorskim i penjačkim sposobnostima zauzeo je mjesto među najboljim zagrebačkim planinarskim radnicima. U svom matičnom društvu PD »Risnjak« bio je organizator izleta Putne blagajne, neko vrijeme bio je pročelnik Omladinske sekcije, zatim pročelnik Alpinističkog odsjeka, a na kraju član Komisije za alpinizam PSH i alpinistički instruktor tečaja na Kleku. Nenadana nesreća mladog alpiniste Pašera duboko je ožalostila sve njegove planinarske drugove.

Dr. Željko Poljak

MAMCA HUDOKLINOVA

9. veljače 1961. zauvijek je napustila gorjanske košenice Ana Hudoklin r. Spilar u 66. godini života.

Mamca Hudoklin, žena popularnog Naceta Hudoklina, vlasnika poznatog planinarskog Zavetišća Sv. Miklavž ispod vrha Sv. Gere, bila je dobro poznata planinarama svojom ljubaznošću, svojom gostoljubivošću.

Sitna, nježna, ali hitra i nasmiješena uvijek je bila spremna da nam učini uslugu, da nam pripremi sve što nam je trebalo. Sjećamo se jedne noći u kolovozu, kada nas je tamo od Kašta pratilo nevrijeme i strašna tuča, a livade pod Gerom neprijatno su nas dočekale gustom maglom i debelom nslugom leda. Najbliže sklonište bilo je Sv. Miklavž. U dva sata u noći probuđena, Mamca s osmijehom na ustima, kao da i nije spavala pozdravlja se s nama, loži vatru i priprema čaj za umorne i prozeble planinare. Sve postelje su bile zauzete, ali Mamca daje vlastite krevete, a ona sa Nacetom odlazi na spavanje u sjenik. Takova je uvijek bila, takovu je poznajemo, mi, hrvatski i slovenski planinari.

Sv. Miklavž je na slovenskoj strani Žumberačkog gorja ili kako ga Slovenci nazivaju, Gorjanci. Ispod same Gere na lijepim livadama, na rubu strmog grebena, a pored historijske crkvice Sv. Miklavža, nalazi se ovo zavetišće na nadmorskoj visini od 962 m. Nace Hudoklin, poznati gorjanski meteorolog, uzgojio je ovdje jedan oveći uzoran voćnjak jabuka, krušaka i trešanja. Od 1931. godine Nace je podizao, malo po malo, ovo Zavetišće, sve do 1939. godine kada je završio posebnu stambenu zgradu iz kamena sa sobama za noćenje. Za vrijeme rata Talijani su zapalili sve, a poslije rata Hudoklin je obnovio u prizemlju jednog krila stan za sebe i »jedilnicu«, a za goste na katu ospособio tri sobe sa 10 kreveta. Tu je Hudoklin sam živio sa svojom ženom.

Mamčinom smrću, Hudoklin je odlučio da proda čitavo zavetišće s voćnjakom, jer ne može u poodmaklim godinama živjeti sam u toj samoći. S teškim srcem morat će se rastati Nace od svojih košenica, od svog Zavetišća i od svog meteorološkog ormarića. Njegovim odlaskom izgubit će i planinari jedan ugoden kutak u Gorjancima. Obzirom na izgrađenu cestu pored doma »Vinka Paderšića« do Kravog Kamena, a to je svega nekoliko minuta od Sv. Miklavža, trebalo bi neko poduzeće da kupi ovaj posjed za svoje odmaralište.

VIJESTI

40-GODIŠNICA ALPINIZMA U JUGOSLAVIJI

Dne 1. veljače 1921. osnovali su mladi Gorenici iz Šiške i studenti iz Ljubljane Turistički klub »Skala« u Ljubljani. »Skalaši« su u slovenskom planinarstvu izazvali veliki preokret i uspon. Polet i stvarno oduševljenje »skalaša« za alpinizam naišao je na jak otpor konzervativnih planinara toga doba. Ipak, odlučnost i idealizam, usprkos nekoliko tragičnih žrtava medu »skalašima« između dva rata, učinili su svoje, pa se slovenski alpinizam doskora dovinuo visina evropskog alpinizma. Ljetos se slavi 40-godišnjica osnutka TK »Skala«, a time ujedno i 40-godišnjica organiziranog alpinizma u Jugoslaviji. U Jesenicama će uz pomoć Triglavskog planinarskog muzeja biti uređena posebna izložba o 40-godišnjici osnutka »Skale«, na kojoj će biti prikazano bogato gradivo o radu i uspjesima »skalaša«. »Skalaši« su izazvali i jak preokret u planinarskoj organizaciji u Hrvatskoj, pa je u Zagrebu bio osnovan Turistički klub »Sljeme« na idejama i programu »skalaša«. Novi alpinistički pokret u Zagrebu naišao je također na jak otpor tadašnjih konzervativnih planinara u bivšem HPD-u, ali su i tu, jednako kao i u Ljubljani, koначnu pobjedu iznijeli »sljemenashi«.

POSEBNO PRIZNANJE NOSIOCIMA ZLATNIH ZNAČKI

Upravni odbor Planinarskog društva »Treskavica« iz Sarajeva, koje spada u red najvećih i najaktivnijih planinarskih društava u Bosni i Hercegovini, da bi odao priznanje zaslужnim i najboljim planinarama, donio je odluku, da svi planinari Jugoslavije — nosioci zlatne planinarske značke Planinarskog saveza Jugoslavije, za nedjeljne izlete i izlete u prazničke dane imaju besplatno spavanje u planinarskom domu »Josip Sigmund« na Treskavici, koji je vlasništvo tog društva.

Ova odluka »Treskavice« o davanju priznanja najboljim i najzaslužnijim planinarama naše zemlje, naišla je na opće odobravanje medu sarajevskim planinarama, vjerojatno i u zemlji, pa se s pravom očekuje da će slične odluke donijeti i ostala planinarska društva koja imaju svoje domove.

Planinarski dom »Josip Sigmund« (1510 m) na Treskavici je najveći i najljepši planinarski dom u Bosni i Hercegovini. Raspolaže sa 70 kreveta u 18 soba, kuhinjom, velikom salom i ima tekuću vodu. U blizini doma nalaze se dva jezera, koja su u ljetnim danima pogodna za kupanje. Zimi se prostrani tereni Treskavice pretvaraju u idealne smučarske terene.

U ovom domu planinari i ostali naši radnici ljudi u velikom broju, kako ljeti tako i zimi, rado provode godišnji odmor, uz pristupačan pansion od 750 dinara dnevno.

U. Beširović

SKUPŠTINA SRESKOG ODBORA PLANINARSKIH DRUŠTAVA SARAJEVO

Lipnja mjeseca na Jahorini u prisustvu 57 predstavnika iz 17 planinarskih društava (3 društva nisu poslala svoje predstavnike) koji su zastupali 9.079 članova, održana je Treća redovna godišnja skupština Sreskog odbora planinarskih društava prema Sarajevo.

Pitanje održavanja i rentabilnosti postojećih planinarskih objekata, podizanje novih, kao i pitanje unošenja novih, a posebno sportskih elemenata u programu rada planinarskih društava, bila su centralna pitanja koja su dominirala radom ove skupštine.

U programu rada svakog društva, treba unijeti više elemenata fizičke kulture i vanarmijskog vojnog odgoja, da bi na taj način rad planinarske organizacije bio potpuniji, raznovrsniji i sadržajniji, a uz to svakako i masovnije članstvo, što je u skladu sa našim općim društvenim razvijtom.

Tretirano je i pitanje Sarajevske transverzale. Činjenica, da ova transverzala postoji već preko 2 godine, a da ju je obišlo samo 27 planinara iz 9 društava, dovoljno govori sama za sebe, da transverzala nije opravdala svoje postojanje. Osim toga, opširno se diskutiralo o stručnom uzdizanju kadrova i nedovoljnoj propagandi „svakako, izuzevši Emisiju za planinare“ Radio Sarajeva, koja se redovno emitira svakog petka.

Zaključeno je da se osnove zajednički biro za planinarske domove, koji bi pred recepcione službe, imao zadatak da se brine o održavanju postojećih i iz-

gradnji novih planinarskih objekata, dok bi društva prišla sistematskoj obradi svojih matičnih planina, kako bi sve planine u ovom srezu bile obradene u svakom pogledu.

Kotarski odbori planinarskih društava dosada su bili samo koordinaciona tijela planinarskih društava u kotaru. Međutim, novom decentralizacijom prenose se na ove institucije skoro sve nadležnost koje su dosada imali republički savezi, pa je u skladu s tim predloženo da se izmjeni i naziv tih odbora. Tako će, ukoliko se usvoji ovaj prijedlog, »Sreski odbor planinarskih društava« u Sarajevu, nositi naziv »Sreski savez planinarskih društava«.

U. Beširović

JAKA ČOP: »SVET MED VRHOVI«

Koncem ove godine izlazi iz štampe u izdanju Državne založbe Slovenije reprezentativna knjiga Jake Čopa »Svet med vrhovi — Julisce Alpe«. Knjiga će u stvari biti album od preko stotinu reprodukcija najboljih fotografija, koje je poznati slovenski autor snimio u toku svog dugogodišnjeg planinarskog djelovanja. Sadržavat će devet slikovnih poglavljia: Pogled na Julije, Predgorje s Karavankami, Bohinjsi kot, Od Baške grape do Krna, Trenta, Od Kanina do Mangrta, Planica Vršič in Krnica, Martuljek, Krma Vrata in Triglav. Format knjige je 20×25 cm. Jedan dio naklade izlazi na engleskom jeziku. Cijena će joj biti 3.600 dinara, za pretplatnike 3.000. Ljubitelji naših planina i lijepe fotografije nestrupljivo čekaju ovo lijepo planinarsko izdanje. Narudžbe se šalju na Državnu založbu Slovenije, Oddelek za knjižne zbirke, Ljubljana, Mestni trg 26, Poštni predal 50.

Dr Željko Poljak

PLANINARI PD »ZAGREB« U TATRAMA

Ove godine nastavljena je već ranije započeta izmjena članova između »Kluba visokogorskog« iz Katovica u Poljskoj i PD »Zagreb«. Od 15.-30. srpnja boravila je u Poljskoj grupa od 15 Zagrepčana pod vodstvom Ismeta Baljića. Tom prilikom prešli su naši planinari cijeli poljski dio Tatra od doline Kościeliske do vrha Rysy-ja (2499 m). Izvršeni su usponi u barijeri Crvenih vrhova sve do Kasprovog vrha (Beskid), zatim prijelaz preko Zavrata u Dolinu pet poljskih jezera, grebenski penjački put, penjačka

magistrala Orla Perč (orlovska staza), uključivši uspon na veliki Kozji vrh. Sa Morskog Oka izveden je uspon na najviši vrh Poljske, Rysy.

Nakon turističkog posjeta Zakopanama, Krakovu, Vjelički, Osvjenćimu, Varšavi i Katovicama, skupina se zadрžala dva dana u razgledanju Praga. Na povratku je boravila još pet dana u Austriji i tom prilikom posjetila Hallstatt u Salzkammergutu, Dachsteinsku ledenu spilju i izvršila uspon na Dachstein (3004 m) sa Simony Hütte sa silazom u dolinu Gosau i to pod zimskim uvjetima. Na svom boravku naši planinari su snimili oko 500 kolor-diapozitiva.

VLAŠIĆ POSTAJE PRISTUPAČNIJI

U periodu prije II. svjetskog rata na Vlašiću su postojala 2 planinarska doma, ali su tokom rata bili uništeni. Nakon rata u Travniku je formirano Planinarsko društvo »Vlašić« koje je u početku osposobilo seljačku kolibu za potrebe planinara na predjelima Galice, a kasnije ju proširilo u dom koji može da primi oko 40 posjetilaca. Međutim, nije se na tome stalno. Na mjestu gdje je prije rata bio dom u predjelima Devečana, prije par godina je podignut novi planinarski dom, a ove godine on je namješten i osposobljen za prijem planinara. Osim toga radni kolektiv rudnika uglja »Bratća Lolići« i preduzeća grad. materijala »Hum« za svoje potrebe izgradili su odmaralište na najljepšem predjelu Vlašića tj. Sanitiću. Ovim objektom moći će se služiti i planinari, a naročito u zimskim mjesecima.

Do svih ovih domova postoji i automobilski put koji je izgrađen i do samog vrha Vlašića Opaljenika (1943 m.) za potrebe televizijske relajne stanice.

Izgradnjom ovih objekata Vlašić postaje mnogo pristupačniji i udobniji za smještaj, pa vjerujemo, da će to omogućiti veću posjetu ovoj lijepoj bosanskoj planini.

N. B.

TRAVNIČKI GIMNAZIJALCI NA SLOVENAČKOJ TRANSVERZALI

Pri gimnaziji u Travniku osnovana je planinarska sekacija koja radi u sklopu P. D. »Vlašić«. Rad ove sekcije bio je plodonosan, bogat i raznovrstan. Jedan od najvećih uspjeha sekcije je to što je organizirala pohod na slovenačku »Transverzalu«. Kod daka je vladalo veliko interesovanje za pohod, pa je na

kraju školske godine formirana grupa od osam članova. Ekipu je materijalno podpomogla i uprava gimnazije.

Ove godine grupa je prešla put od Maribora do Jesenica u dužini oko 350 km., a do godine će prijeći put od Jesenica do Kopra. Mladi planinari su bili oduševljeni pohodom iako je na putu bilo teških uspona naročito u Turškom Žlijebu, Skuti, i Kočni. Većini je to bio prvi susret sa Alpama, ali su oni izišli kao iskusni planinari i što je naročito važno kao odlični propagatori planinarstva u svojoj dačkoj sredini.

N. B.

»STAZE« — NOVI PLANINARSKI ČASOPIS

U Bosni i Hercegovini, a posebno u gradu Sarajevu, gdje ima oko 10.000 registrovanih planinara, osjećao se nedostatak postojanja jednog ili više planinarskih listova i časopisa.

Zahvaljujući jednoj grupi poletnih planinara iz Sarajeva taj nedostatak je donekle ublažen. Naime, ovih dana je izašao iz štampe novi časopis pod naslovom »Staze«, s namjerom da donosi članke za one koji traže uživanje u prirodi.

Pored planinarstva, alpinizma, speleologije, smučarstva, časopis tretira pitanja i probleme turizma, lova, ribolova i izletništva.

Prvi broj »Staze«, koji je tehnički veoma lijepo ureden na 40 stranica, donosi članke:

- Fizička kultura i društveni standard (Đorđe Petrović)
- Prilog istoriji planinarstva u BiH (po sjećanju Sulje Suljagića)
- Sarajevo i turizam (Ahmed Tafro)
- Tragom planinarskih transverzala (Uzeir Beširović)
- Metamorfoza (Ing Konstantin Brun)
- Posjeta Peručici (prof. Smail Tihić)
- Tehnika hodanja (dr. Milan Zon)
- Pančićeva omorika (Vera Brežančić)
- Kako i gdje gradimo planinarske objekte? (Drago Bozja)

Pored toga, svi ovi članci su popraćeni sa veoma lijepim fotografijama. Na kraju pod naslovom »Naš pregled« na 6 strana objavljen je niz interesantnih i zanimljivih kraćih vijesti iz života i rada sportskih organizacija kojima časopis pripada.

»Staze« će izlaziti u 6 dvobrojeva godišnje, odnosno svaka 2 mjeseca. Godišnja pretplata iznosi 500, a pojedini broj košta 100 dinara. Izdavač je PD »Energoinvest«, Sarajevo, Boriše Kovačevića 6.

U. B.

POSJET VISOČICI

Predsjednik Izvršnog Vijeća NRH drug Jakov Blažević sutradan poslije proslave 20-godišnjice narodnog ustanka u Lici popeo se je sa nekim članovima Planinarskog društva »Visočica« u Gospicu na Visočicu — 1619 m nadmorske visine, odakle se pruža pogled na čitavu Liku i otoke na Jadranu pod Velebitom.

Tom prilikom bilo je govora o obnovi planinarskog doma na Visočici.

Ing. J. Kosović

NOVO SKLONIŠTE NA MEDVEDNICI

Planinarsko društvo »Stubičan« podiglo je i završilo novo planinarsko sklonište na sjevernoj strani Medvednice iznad mjesta Donja Stubica na popularnom izletištu donjostubičkih planinara »Lojzekovom izvoru«.

Mnogo puta tokom ljeta odlazile su grupe stubičkih planinara do izletišta podizući tamo svoje sklonište. Bez stručne pomoći i isključivo dobrovoljnim radom sklonište je konačno podignuto i 20. kolovoza svečano otvoreno uz prisustvo sekretara opć. komiteta SK druga Ivica Milošića, također člana ovog društva.

Sklonište je izgrađeno iz debelih jelovih balvana, s krovistem od dasaka. Velicina 4:5 m. U unutrašnjosti su postavljene klupe i stolovi. Na samom izletištu uredena je logorska vatrica, klupe i izvor odlične gorske vode. Sada je to prijatno i omiljeno izletište stubičkih planinara, koji pozivaju i zagrebačke planinare da ga u prolazu posjeti. Izletište se nalazi na pola puta između Fa-Rauhove lugarnice za Donju Stubicu — kultetskog imanja (Frölich) i sela Podgore uz markiran planinarski put od kojih pola sata od imanja i sat od Donje Stubice.

Članovi planinarskog društva »Stubičan« zahvalni su Šumariji u Donjoj Stubici i Trgovinskom poduzeću, koji su materijalnom pomoći omogućili izgradnju ovog skromnog, ali prijatnog planinarskog objekta na Medvednici.

T. Stunić

DOM NA VODICAMA ISHODIŠTE ZA ŽUMBERAK

Svaki planinar koji polazi preko Sošica u Žumberačko gorje, ugodno će biti iznenaden kad se nakon 40 minuta hoda nađe u lijepom planinarskom domu, koji je široj planinarskoj javnosti gotovo nepoznat. U našim planinarskim priručnicima i kartama ovaj se dom još ne spominje, premda je već prije više od godinu i po dana osposobljen za prijem planinara.

Na krasnom mjestu Blaževe gore iznad Sošica karlovački planinari postavili su i opremili ovaj objekt, koji danas još — možda neopravданo — nosi naziv »gradilišta«. To je sigurno glavni razlog da ovaj lijepi objekt nije još ušao u našu literaturu. Radi se o »Gradilištu planinarskog doma Vodice pod Plešom«. Ovaj dom je značajan doprinos planinarskog društva »Dubovac« iz Karlovca upoznavanju Uskočkih planina. Postavljanjem ovog doma ljepote Žumberačkog gorja postale su pristupačnije našim planinarama, osobito onima iz Zagreba, Karlovca i Jaske.

Dom »Vodice pod Plešom« udaljen je od Sošica 40 minuta hoda sa visinskom razlikom oko 290 metara. Osim markiranim planinarskim putem do doma se može doći novo izgrađenom šumskom cestom, koja vodi iz Sošica za Kostanjevcu. Krasna šuma crnogorice, breza i drugog drveća okružuje dom sa tri strane, a svega par minuta od doma nalazi se jak izvor, od kojeg nastaje potok sa uređenim bazenom za pranje i vodopadom za tuširanje u vrućim danima. S lijepe terase ispred doma pruža se pogled na jedan dio Žumberka prema Kupčini i Karlovcu. Dom je građen od tesane građe u stilu šumske kuće.

Unatoč skromnim sredstvima, sistematskim radom i zalaganjem karlovačkih planinara dom je opremljen svim potrebnim inventarom za smještaj planinara, a sastoji se od spavaone sa 14 skupnih ležaja, blagavaone i kuhinje. Budući da kapacitet doma ne dozvoljava smještaj veće grupe, to se namjerava izgraditi spavaona sa većim brojem ležaja. U tu svrhu već se pristupilo planiranju terena. Ispod zgrade i terase nalazi se suhi betonski podrum za smještaj drva i sa posebnim dijelom za smještaj hrane. Dom nije opskrbljen, a otvoren je od 1. VII do 30. IX subotom po podne i nedjeljom, kao i na dan državnih praznika. Domom upravlja PD »Dubovac« iz Kar-

lovca, a ključ se nalazi u Sošicama, najbližem prilaznom mjestu domu. Za one koji ne znaju vezu za Sošice navodimo da se poštanskom autobusnom linijom može doći u Sošice iz Zagreba ili Karlovca oko 5 sati po podne, odakle se za 40 minuta stiže u dom. Istoga dana mogu se još napraviti kraći izleti. Relativno mala udaljenost od Sošica omogućava dolazak do doma i kada je dan kratak. Mali broj ležaja u domu ne treba nikoga zabrinjavati, jer se u slučaju potrebe može otici na noćenje u dom na Polomu.

Dom na Vodicama služi kao ishodište za ture kroz Žumberačko gorje na hrvatskoj i Gorjance na slovenskoj strani. Osim toga ovaj dom može poslužiti za noćenje onim planinarama koji, prolaze »Karlovačku magistralu«. Od doma vodi nekoliko markiranih puteva prema vrhovima i drugim zanimljivim mjestima ovoga gorja. Vrh Pleš (981 m) udaljen je od doma 20 min.; Kota 1002 m. (Sljeme) — 40 minuta; vrh Gera (preko Sljema) 1181 m. — 2,30 sata; vrh Gera (preko Boljare) — 2 sata; slap Sopote 45 min.; slap Sopote (preko Vrata) 1,15 sati; dom na Polomu (725 met., na Abatovoj gori) — 1,45 sati; dom »Vinka Paderšića« kod izvora »Gospodinča« (822 met.) — 2,30 sati. Prolazom kroz Uskočke planine susrest ćemo se sa interesantnim prirodnim ljepotama kao što su Pogana jama i druge špilje. Odlični su skijaški tereni, visoravni s košanicama, krasni vidici na Alpe, Klek i planine Gorske kotare, Medvednicu i Bosanske planine. Naročitu draž ovom gorju daje flora, koja je slična onoj u Samoborskom gorju, dok šume obiluju raznim jestivim plodovima. Za historičare interesantne su ruševine dviju kapelica, Sv. Jere i Sv. Ilijе, na samom vrhu Gere te sklonište na Miklavžu.

Z povratak mogu poslužiti putovi prema Kamantu, Metliki, Novom Mestu ili Otočcu na Krki, ili pak preko Kostanjevice na ž. st. Brežice ili Krško. Vrlo zahvalan i interesantan, ali nešto duži put, je onaj koji vodi trasom »Karlovačke magistrale« preko Japetića za Samobor ili Jasku.

Završavajući ovaj prikaz potrebno je naglasiti da su karlovački planinari sretno izabrali mjesto za izgradnju doma i nema sumnje da će ovaj dom privući veći broj naših planinara i pridonijeti boljem upoznavanju Žumberačkog gorja i Gorjanača.

Ing. Đ. Filipis